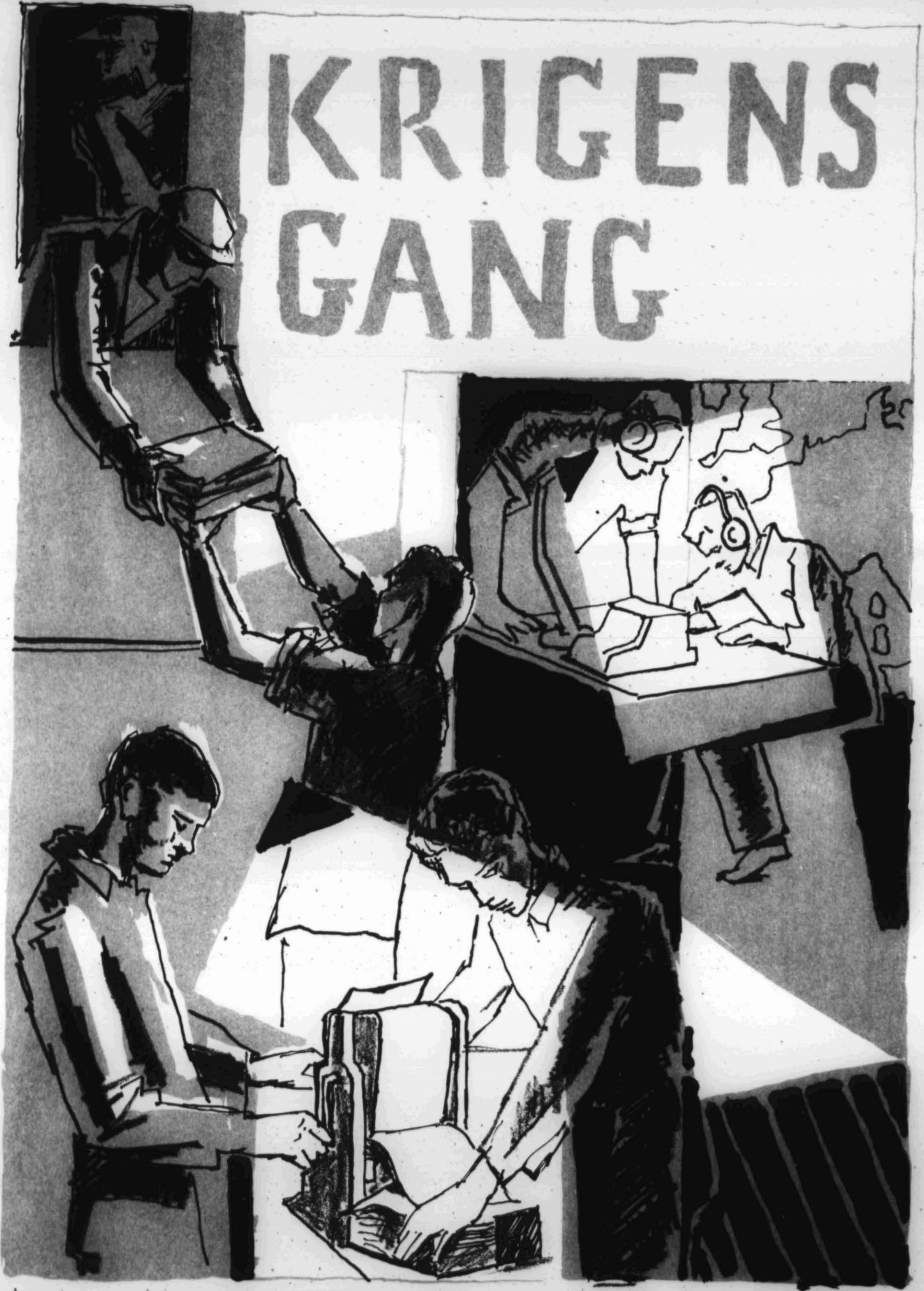


E

# KRIGENS GANG





Dette eksemplar er overlatt  
Universitetsbiblioteket. og må ikke  
overdras til andre

"Redar" , Harald Bakke "  
Gunnar, Reiert.

Mottatt av Harald Bakke "

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET  
\* 31. JUL 1947 \*  
OVERBIBLIOTEKAREN



### Forord.

Den historikk som her presenteres, er i store trekk historien om en av de illegale aviser i okkupasjonstidens Norge. Den er ment som en historisk kilde for Riksarkivet, men vi håper at også de av våre medhjelpere under krigen, som får den, vil finne noe av interesse i den. Den er skrevet ned sommeren 1945 og det preg dette har gitt den har vi ikke villet endre. Vi har forsøkt å gi hovedtrekkene i de hendelsene som har vært medvirkende til å skape KRIGENS GANG og som har vært medbestemmede i utviklingen av avisen.

For sammenhengens skyld og for samtidig ikke å miste det samlede billede, har vi inndelt historikken i en oversikt, redaksjonen og distribusjonen. Det ligger i sakens natur at enkelte avsnitt som inneholder de mer dramatiske episoder er blitt mer fremhevet og bedre behandlet enn de daglige hendelser. Videre er det mulig at - særlig under avsnittet distribusjon - en del hendelser av større betydning ikke er kommet med. Det må ikke tilskrives manglende velvilje fra redaksjonens side overfor distributørene, men kommer ene og alene av at redaksjonen under krigen manglet den fulle <sup>over</sup> distribusjonsarbeidet, og det har vist seg at vi også etter krigen har hatt vanskeligheter med å få tak i de nødvendige opplysninger. De opplysninger som er tatt med vil dog gi et ganske korrekt inntrykk av hvordan arbeidet ble drevet.

En del opplysninger om arbeidsmetoder er med hensikt utelukket lik opplysninger om redaktørenes virksomhet i andre grener av det illegale arbeide.

Red.



Årene 1940 - 45 har vært en av de mest dramatiske perioder i Norges Historie. Aldri har så sterke krefter stått mot hverandre ute i verden, og sjelden har det hersket bitrere motsetninger mellom nordmenn.

Det er ingen givet å kunne danne seg et fullgodt bilde av begivenhetene, deres årsaker og følger, mens man selv står midt oppe i dem. Det vil derfor bli historikervernes arbeid å sammenholde de enkelte ting og vise helheten i hendelsenes forløp, og da ikke bare de åpenbare hendelser, men kanskje i første rekke de politiske og åndelige strømninger som har gått gjennom folket.

Et lite kapittel av okkupasjonens Norgeshistorie har vært den frie eller "illegale" presse. Den enorme tilslutning og sympati som er blitt denne til del, har vært en kraftig manifestasjon av viljen til samhold og til å kaste det fremmede åket av.

Det er like lite vår oppgave som vår hensikt å påvise hvilken betydning den frie presse kan ha hatt for striden mot nazisemen. Vi ønsker bare - etter oppfordring - å gi et så nøkternt og sant bilde som mulig av selve arbeidet med pressen, og da igjen begrenset til en avis. I det øyemed skal vi søke å gi en oversikt over utviklingen av vår avis, tildels over de metoder vi har benyttet oss av, og dessuten vil vi nevne endel episoder av mere spesiell natur for å kompletttere billedet av en av okkupasjonstidens frie aviser.

Vår avis "KRIGENS GANG" har ikke fremtrått uten videre som en fullt ferdig organisasjon. Den er bygget opp helt nedenfra, til å begynne med drevet med primitive midler, siden med mer fullkommet utstyr. - Ideen fødtes hos to av oss i begynnelsen av året 1942. Før den tid hadde vi leilighetsvis arbeidet som distributører for andre aviser, sist for B.B.C. som imidlertid ble rullet opp av Gestapo våren 1942. Som de fleste andre norske gutter hadde vi en trang i oss til å yte motstand mot undertrykkerne på ett eller annet vis. Da det imidlertid ikke var så lett å komme i forbindelse med de rette mennesker på den tiden, fant vi tilslutt ut at vi måtte ta initiativet selv og starte på egen hånd. Vår vei gikk da ganske naturlig i retning av avisarbeidet, da vi tidligere hadde hatt litt befatning med det og vi dessuten så at det trengtes nye krefter. - Det bestyrket vårt forsett at det nettopp i de dager i avisene ble offentliggjort en meddelelse om dødsstraff for en rekke "forbrytelser", deriblant også for befatning med "fiendtlig propaganda". Vi mente at dette kanskje ville medføre en innskrenkning av de frie aviser og at nettopp da ville vi ha vår oppgave. Det viste seg imidlertid at ingen lot seg skremme av disse forordningene, men da var vi alt kommet vel igang.

Radio ble først anskaffet, det var en liten spesialbygget en med bare kortbølge.

Så begynte de første eksperimenter med mangfoldiggjørelsen. Systemet var til å begynne med som før nevnt meget primitivt. Et stykke filt ble lagt på en tykk glassplate og smurt inn med sverte til den var gjennomtrukket. Så ble den ferdige stensil lagt ovenpå denne og papiret derover og "trykkingen" kunne begynne. Vi måtte være to mann om det, den ene holdt papiret fast, mens den annen strøk henover det med håndbaken. Tre strøk, og eksemplaret var ferdig. Metoden var ikke videre fullkommen og eksemplarene var tydelig preg av det. De var ujevne og oftest dobbelte og utglidende flere steder. Første forbedring var ikke epokegjørende, men det var dog en forbedring. Vi fikk en gumnivalse med håndtak. Opplaget kunne økes, svertingen foregikk hele tiden ved å løfte av hele systemet med stensil og filt og smøre sverten på glassplaten, og dette tok så lang tid og bragte med seg så tallrike uhell at opplaget holdt seg nede av seg selv, men det begynte da så smått å øke.

Vi var nu fem som arbeidet med "avisens" redaksjon og trykking. Vi begynte alle å sondere terrenget hver på vårt arbeidssted og undersøkte hvorvidt og i hvilken utstrekning det var behov for nyheter, for det var det vi i første omgang ville gå inn for å skaffe folk. Tre av oss studerte ved Universitetet, de to andre gikk på handelsskole. Til å begynne med bragte vi med oss noen få, fra 5 til 10 eksemplarer hver og delte dem ut personlig eller fikk en venn til å dele dem ut for

oss. Vi hadde en bestemt plan for distribusjonen. Vi skulle ikke sende ut en stor mengde aviser som kanskje ble distribuert uten omtanke. Det skulle utvikle seg langsomt og sikkert for at bestemte ruter skulle kunne innarbeides. Dette system mente vi var best fordi det var sikrest og dessuten bragte sikkerhet for at eksemplarene ble nytt ut. Derfor var opplaget til å begynne med 30 og steg ikke over 100 på en lang stund.

Både redaksjon, trykkeri og distribusjonssentral befant seg til å begynne med på samme sted, nemlig på pikeværelset i Villa i V.Aker, hvor to av redaktørene hørte hjemme og en tredje leiet det før omtalte pikeværelset. Led fi og korte avbrytelser oppholdt trykkeriet m.m. seg her i ca. ett år. Fra vinduet hadde vi utsikt til en villa femti meter borte hvor Sicherheitspolizei hadde kvarter, og der måtte alltid være gardiner for vinduet mens vi arbeidet. For øvrig mente vi at det bare var en fordel å ha tyskerne så nær inn på seg (en annen av nabovillaene var også okkupert) fordi strøket da neppe ville bli foretrukket ved en eventuell razzia. En annen sak er at tyskerne burde ha reagert over at det hver dag til bestemt tid dukket opp de samme mennesker, men heldigvis gjorde de ikke det selv om de må ha sett det hver eneste dag. Dertil måtte det alt foregå i hemmelighet p.g.a. en leieboer og en liten pike i huset foruten alle som kom på besøk i huset og bodde der en tid. Det var ofte store vanskeligheter med dette og vi har nesten ikke villet tro det når noen av disse nu forteller at de aldri så eller merket noe mistenkelig i huset. Og de som opptaget noe, var av den rette sorten.

Det første eksemplar av vår avis kom ut den 5. mars 1943. Den bar da intet navn, det stod kun: Nyhetene den ..... Dette fortsatte lenge og avisen var nettopp kjennetegnet ved at den ikke bar noe navn. Først senere fikk den navnet "KRIGENS GANG". Grunnen til at vi ikke gav den noe navn i begynnelsen var at vi mente at Gestapo ikke ville ha så meget å holde seg til når de ikke kunne samle eksemplarene gjennom lengere tid og vite at de hadde den samme avisen foran seg hele tiden. Derfor forandret vi også utseendet forøvrig fra gang til gang. Senere fant vi at denne forsiktighetsforanstaltning var overflødig.

Det har ikke vært til å unngå at der har vært enkelte pauser i arbeidet i begynnelsen nokså ofte, særlig på grunn av dårlig materiell og organisasjonsvanskeligheter, siden sjeldnere og i det siste året og mer enn det har det ikke vært noen stopp uten i feriene da distributører og publikum var bortreist. De pausene som har vært og årsakene til dem skal imidlertid nevnes i kronologisk orden etterhvert.

Fra den 5.mars til og med den 13.april kom avisen ut to ganger i uken, hver tirsdag og fredag, hele tiden trykket på den før omtalte primitive måte. I tiden 13.april til 5.mai kom der intet eksemplar ut, men etter en tid kom den igjen ut jevnt to ganger i uken, men nu trykket med stensilmaskin. Det var en Rex-Rotarymaskin.

Vi hadde ingen erfaring i stensilering fra før av; det ble å prøve seg fram med hver minste ting. Fremdeles bar derfor eksemplarene av vår avis et tydelig preg av ukyndig trykkerpersonale. Etter å ha prøvet endel typer av stensiler og gjort utallige misgrep, begynte vi imidlertid å få en viss innsikt i arbeidet, og avisen fikk etter hvert et penere ansikt.

Denne første tid av avisens historie regner vi for den vanskeligste, men også den mest interessante. Oppbyggingen av organisasjonen, eksperimenteringen med trykkingen, øvelsen i nyhetsreferering osv. krevde virkelig arbeide og omtanke og voldte oss mangen bekymring. Siden har der selvfølgelig vært store vanskeligheter og slitsomt arbeide, men alt gikk dog sin gang, takket være det arbeide vi hadde utført i den første tiden.

De vanskeligheter vi hadde å kjempe med var i første rekke en katastrofal mangel på vel egnet lokale. Som før nevnt startet vi på et pikeværelse, til å med et lite sådant, og der hadde vi både redaksjon, trykkeri og distribusjonssentral. Når hele apparatet var i sving og alle fem var tilstede kan det forståes at det ikke var så rommelige forhold å arbeide under. Det gikk imidlertid, fordi det måtte gå, og vi holdt det gående under de samme forhold, med enkelte avbrytelser inntil 2. februar 1944, da de to av redaksjonen i hvis hjem vi holdt til ble ar-



restert om natten og ført til Grini.

Vi satte alltid vår ære i å la avisen komme ut uansett uhell og det hendte ikke sjelden at vi måtte ut i byen for å varsle våre distributører om forsinkelser og be dem enten å vente på stedet eller komme igjen til et nærmere fastsatt tidspunkt. Det hendte således at avisen kom ut to til tre timer etter den fastsatte tid, men distributørene var alltid villige til å vente eller komme igjen, selv om det kunne dra ut til langt på natt. Etterhvert som vi fikk øvelsen hendte dette svært sjelden og distributørene hadde siden aldri grunn til å klage på mangelfull presisjon fra redaksjonens side.

Distributørene på sin side gjorde etter vår oppfordring sitt beste for å utvikle sine forbindelser og øke avtagningen, dog etter de samme forsiktige retningslinjer som før. Derfor øket opplaget jevnt og vi hadde hele tiden sikkerhet for at det ble utnyttet fullt ut og at flest mulig fikk lese hvert eksemplar. Vi framholdt stadig for distributørene at det var viktigere at hvert eksemplar ble lest av mange enn at det ble øst ut overflødige mengder på markedet slik at mange gikk tapt av mangel på lesere. Det var både tryggere fordi vi da hadde mer kontroll med distribusjonskretsen og det var mer økonomisk hvilket vi den gang i høy grad var tvunget til å ta med i betraktningen fordi vi ikke hadde fått tilstrekkelige forbindelser til å stå helt uavhengig materielt.

Foreløpig skaffet vi materiell fra dag til dag, og det hendte ikke sjelden at det var på slutten både med papir, stensiler og sverte.

Det var oftest gjennom distributørene vi skaffet oss vårt materiell og det var ikke til å unnga at det i den tiden ble stiftet bekjennskap mellom redaksjonsmedlemmer og distributører i temmelig utstrakt grad, en ting som vi hele tiden hadde søkt å unnga mest mulig., men som forst lykkes på et senere stadium, da redaksjonen, trykkeriet og distribusjon var helt adskilt og ingen fra en avdeling kjente navnene på noen i en av de andre delene i organisasjonen. Uten denne delvise blottleggelse i den første perioden hadde vi imidlertid ikke fått mange av de forbindelsene ved hvis hjelp vi senere har utviklet avisen, og vi hadde heller ikke funnet distributører hvis vi ikke hadde benyttet vår omgangskrets i stor utstrekning.

Arbeidet gikk sin gang uten noen avbrytelser og farer i en lang stund inntil en dag ut på høsten 1942, da Statspolitiet greide å rulle opp endel av vår distribusjon helt til en bekjent av oss, Nils, som også ble arrestert og ble presset temmelig hardt under forhørene. Han greide imidlertid å holde ut og vi var reddet. Hverken Nils eller Statspolitiet visste at de var så nære selve redaksjonen, de siste ville vel da ha fortsatt sine anstrengelser. Dette tilfellet er behandlet for seg og vil finnes annet steds i denne beretning. - Vi i redaksjonen fikk beskjed allerede kl. 8 om morgenen, et par timer etter at han ble arrestert, han hadde nemlig greid å hviske til sin søster at hun skulle varsle E. som også hun kjente te.

Det ble febrilsk arbeid om morgenen med å få flyttet lytte- og trykkemateriellet fra pikeværelset. Vi var kanskje overdrevent forsiktige i det vi flyttet alt sammen opp til Reidar, men meget snart var apparatene igjen på plass og alt gikk som før. Vi tok forresten en stund den forsiktighetsregel å sette apparatene i kasser som var gravet ned i jorden under verandaen hos dr. X.

Som nevnt var vi 5 mann i redaksjonen og trykkeriet den første tid, og at fra denne kjerne utviklet så avisapparatet seg. Riktighok hadde han vært nødt til å reise til et gartneri på sitt hjemsted for å unnga å arbeide på tyskeranlegg under den første arbeidsmobiliseringen, men han kom tilbake etter et halvt års travar, og vi tok ikke inn noen ny mann i hans sted. Også Reidar ble innkalt til å arbeide på tyske forlegninger, men han kom unna ved å vise til at han hadde såkalt livsviktig "arbeid". (som kontorist på et lønningskontor for sjauere). Den første aksjon som fikk vår avisorgan til å ryste i grunnvollene var studentaksjonen 30/11-43. Gunnar og Eilert ble arrestert og sendt til Stavern. Reidar og Hans kom også til forhør nede på Universitetet da de nettopp passerte forbi på gaten. De ble stuert sammen med mange andre, men fikk tilslutt gå hjem. Hans bodde som nevnt på trykkeriet oppe hos Gunnar og Eilert, og da Hans også studerte ved Universitetet gikk vi ut

fra at det tyske politi ville komme for å hente ham. Vi tomte derfor i en fei trykkeriet og fraktet det meste opp til Reidar. Idet vi skulle svinge ut av porten fra dr. X, kom en motorsykkel med sidevogn oppover veien, og vi ble stående musestille da vi så det var Polizei. Like utenfor porten stanset motorsykkelen og en stemme spurte på tysk hvor nr. 103 var. Det gikk et rykk gjennom oss, for nr. 103 var jo hos dr. X. Men den som ble spurt var tyensynlig ikke særlig godt kjent i strøket for han viste tyskerne videre oppover veien. Vi smatt ut porten og opp en sidevei, og da tyskerne et par minutter senere vendte tilbake og fant det riktige huset var fuglene fløyet.

Den kvelden kom vi med et meget lite sammenhengende, men desto mer harmdirrende nummer, som vi skrev og trykket oppe hos Reidar, og dagens avis kom ut i noen-lønne riktig tid. Vi torde dog ikke trykke hos dr. X på en tid, og da vanskelighetene med lokale tårnet seg opp besluttet vi å innstille avisen inntil videre og gi våre distributører beskjed om dette.

Gunnar og Eilert kom imidlertid ut fra Stavern, og var mer oppsatt enn noensinne på at avisen skulle komme ut. Den 10. januar 1944 kom vi så ut igjen, og siden var det ingen avbrekk i utgivelsen. Vi fortsatte arbeidet hos dr. X., men viste stor forsiktighet og gjemte alle apparatene bort mellom hver gang de ble brukt. Vi ble nokså lei av alt maset med flytting av stencilmaskinen fra pikeværelset og ned under veranda-trappen for hver gang den ble brukt. Lyttingen foregikk i denne tida i en bitte liten dukkestue oppe hos Reidar, og vi måtte derfor på trykningsdagene løpe ned fra ham til trykkeriet hvor vi skrev stensilene og trykket. Det ble selvfølgelig et forferdelig mas, men det var vårt første spedt forsøk på å dele redaksjon og trykkeri.

Forholdene skulle vise seg å bli enda meget vanskeligere. G. og E. hadde som følge den alminnelige usikkerhet omkring "studentaksjonen", og for ikke å bli tatt ved en eventuell razzia hjemme hos dr. X, hvor materiellet kunne bli funnet, flyttet hjemmefra og bodde hos en slektning. 2. februar, altså like før "aviskraket" ble den mann de bodde hos arrestert på mistanke, og selvfølgelig ble det spørsmål om hvorfor 2 unge menn som ikke horte til husstanden bodde der. For annen gang ble så brødrene arrestert, og denne gang skulle de bli sittende lenge; G., kom først ut til jul. Det var en trykkedag guttene ble arrestert, og de hadde med seg et par ferske eksemplarer. Disse fikk de da stukket vekk, og Gestapo fikk ingenting på dem, hvilket ikke forhindre at guttene ble sittende inne i 8-10 mdr. Vi som var igjen ute, bestemte oss til å fortsette for en hver pris, for å hindre at avisen plutselig stanset i og med G. og E's., arrestasjon, hvilket vi mente kunne vekke Gestapos mistanke.

Igjen måtte alt materiell flyttes fra dr. X. og opp til Reidar. Men hvor skulle vi flytte nå? Gode råd var dyre. Da kom fru dr. X. oss til hjelp. Vel, hennes 2 sønner var arrestert, men avisen måtte ikke stoppes av den grunn, og da hun forste at det var fare for at vi måtte gå inn p.g.a. manglende lokale, var hun straks villig til å ta sjansen på å la oss fortsette og trykke på pikeværelset. I sannhet en tapper holdning, når en tar i betraktning at faren for husundersøkelse var overveldene, og at en opprulling av virksomheten i huset ville sette hennes sønner i en meget vanskelig stilling. Vi mente at vi kunne og måtte ta sjansen på å fortsette trykkingen der, da vi forsto at G. og E. ikke var arrestert for avisen, hvilket vi få dager etter fikk bekreftet ved en beskjed som guttene fikk smuglet ut fra Grini.

Allt materiellet ble dog oppbevart hos Reidar, og hver trykkedag slepte vi stencilmaskinen ned til dr. X. Lyttingen foregikk fremdeles hos R. men ikke lenger i dukkestuen fordi det var så bitterlig kaldt der. Det gikk nok på en måte, men vi var klar over at en slik ordning som den vi da hadde kunne ikke bli annet en provisorisk, og vi så oss stadig om etter nye lokaler.

Ved arrestasjonen av G. og E. var vi blitt bare 3 mann i redaksjonen og trykkeriet, og vi var nødt til å se oss om etter en ny mann som egnet seg til arbeidet i redaksjonen.

Vi kom da naturlig til å tenke på J. Chr. R...sen, en av våre venner som hadde vært utholdende og ivri som distributør. Vi hadde bl.a. brukt ham til å bringe ut alle våre større pakker. Det viste seg at vi var



heldige med valget. Han merket snart at vi hadde lært oss meget som han ikke kunne, men det ansportet ham bare til ivrig arbeid for å komme på høyde med oss, hvilket han meget snart greide. Det ble ikke mange måneder vi fikk gleden av å arbeide sammen med J. Den 26. juni måtte han delvis - mot sin egen vilje - reise til Sverige. Men det var ikke etter hans sinn å ligge mer eller mindre passiv i Sverige. Aller helst ville han fortsatt aktivt på Hjemmefronten, men når han først måtte reise, nyttet han første sjangse til å komme i aktiv tjeneste ute og han meldte seg til marinen. Den 7. februar 1945 fikk vi beskjed om at han var falt i aktiv innsats ombord på Korvetten "Tunsberg Castle" utenfor Nord-Norges kyst. Vi vil alltid minnes J. som den tvers gjennom reale karene som med sitt gode humør satte liv i hele redaksjonen, som aldri glemte den oppgaven han hadde gått inn for, nemlig å kjempe Norge fritt igjen, ved tapper innsats på den post hvor han så at Norge i øyeblikket hadde bruk for ham.

∧ Vi lyser fred over hans minne ∧.

Som nevnt fant arrestasjonen av G. og E. sted like før aviskrakket da en rekke avisredaksjoner ble tatt i sin helhet eller splittet. Vi fant oss derfor plutselig stående som en av de "overlevende". Vi merket også en plutselig økning i etterspørslen etter vår avis. Skulle vi kunne tilfredsstille etterspørslen var det dog absolutt nødvendig å få lokaler som var egnet, og hvor vi kunne arbeide i fred. Sneen begynte også å gå, og kjelkeføret ble elendig, så det var ytterst vanskelig å få bragt maskinen ned og opp fra A. til dr. X. Vi gjorde alt hva vi kunne men det syntes å være helt håpløst og vi måtte - så nødig vi enn ville - nok en gang tenke på å stenge hele "Jamma".

Vi hadde dog gode hjelpere denne gangen også. Gjennom dr. X. kom vi i forbindelse med "Jamma" som også var lege. Hun var villig til å stille sitt kontor til vår disposisjon etter kontortid dvs. etter kl. 18. Dermed var trykningsstedet berget. Vår Rex Rotary maskin var liten, og vi fikk fint plass til den i et lite skap. Om dagen var det således ingen mulighet for f.eks. pasientene å se hvilken virksomhet som ble drevet på kontoret om natten. Både "Jamma" og kontorsøster var strålende hjelpsomme, og det var aldri nei i deres munn, hvor masete vi enn var. Kontorsøster hadde et svare strev med å vaske etter oss hver trykningsdag, men hun gjorde det med glede. Skulle vi ha noen ekstratrykk, slik at vi måtte bruke mere tid, kunne vi bare ringe til "Jamma", som da sendte hjem noen pasienter og ble ferdig tidligere.

Redaksjonen hadde vi enkelte ganger hatt nede hos Erik, og samtidig som vi flyttet til "Jamma", gikk Eriks mor med på å benytte deres villa som redaksjonssted. Plutselig var vanskelighetene med lokaler borte, og vi kunne fortsette vårt arbeid med godt humør. Inntil vi flyttet redaksjonen til Erik, hadde vi brukt en reiseskrivemaskin til stensilskrivningen, men maskinen var nå helt nedslitt. Vi hadde fått inn en del bidrag fra våre lesere, og for kr. 500.- kjøpte vi det eneste av vårt materielle utstyr som ikke ble lånt eller "organisert" på annen måte.

Vårt trykkeristod lå nå i Oslos avisgate, vegg ivegg med Deutsche Zeitung, mens redaksjonen lå oppe i Aker. Vi var nå bare 4 mann i avisen, og med de spredte redaksjoner og trykkesteder ble det altfor hektisk det hele. Avisen skulle nemlig, være ferdig for levering, til distributørene ca. kl. 21.30 d.v.s. 2½ time etter at sendingen fra London var slutt. Vi måtte derfor ha inn en til i avisen, særlig hvis noen av oss skulle ha sjangse til en kort sommerferie. Spørsmålet ble hvor vi skulle få en 5. mann fra. Etter lengere disputt falt valget på en pike Kine som var en venninne av H. Hennes arbeid skulle fortrinnsvis være på trykkeriet med gjennomsyn og sortering av eksemplarene samt hjelpe til i trykkingen. Med andre ord det kjedeligste arbeide et menneske kunne ha. Enkelte ganger hjalp hun oss også i redaksjonen. Hun holdt ut beundringsverdig lenge med denne kjedelige jobben, nemlig helt til hun måtte reise til Sverige.

Vi fant etterhvert ut at det var av mindre betydning for vår sikkerhet om vi satte navn på vår avis. Vi hadde ofte prøvet å finne passende navn utover varen, men alt vi kom på virket så overpatriotisk og stemningsbetonet. Vi la derfor gang på gang tankene bort. Det navn vi skulle ha måtte svare til den nøkterne tone avisen var holdt i. Endelig bestemte vi oss for navnet "KRIGENS GANG", og 26-5-44 kom avisen første

gang med navn. Vi var på ingen måte enig om at navnet var idiot, men vi mente at det var mindre vesentlig, og "KRIGENS GANG", var ihvertfall nøytralt.

Opplaget steg litt etter litt faretruende, og papirsituasjonen kunne ofte nok være prekær våren 1944. Vi hadde lenge ikke noen fast leverandør, men her kom Rolf på Clearingen oss til hjelp. Sammen med noen venner fikk man via et papirfirma ordnet med fast levering av 4000 ark hver rykkedag. Altså først 2 ganger og senere 3 ganger i uken. Det var ikke lite papir som ble levert oss på den måten, ialt må det vel ha vært opp mot 1/4 mill. ark. Papiret ble overlevert på gaten i 2 pakker fra Rolf til Reidar, hvis kontor lå like ved Rolfs uten at Rolf visste noe om hvor. Rolf og Reidar kjente i det hele ikke hverandres navn, så vi anså ikke forbindelsen som noen fare for sik erheten. Reidar måtte så bare papiret opp på kontoret til Jamma hvor alt sammen ble brukt opp om kvelden.

Foruten Kine hadde vi fått en medarbeider til utpå våren. Det var Finn. Han var ansatt på samme kontor som Reidar, og hadde vært en av våre hoveddistributører, foruten at han drev endel annet arbeid, som flyktningtransport o.l. Det kan synes meget uforsiktig av oss å ta inn en av våre distributører i trykkeriet, men vi var faktisk nødt til det. Grunnet sykdom og ferier stod vi plutselig en dag med bare 3 mann tilsammen i trykkeri og redaksjon. Avisen måtte ut for at vi ikke skulle miste kontakten til distributørene, og for at ryktet at K.G. var tatt ikke skulle spre seg på byen. Eneste disponible, som kunne tenkes egnet på trykkeriet var F., og han var straks villig. Vi skulle senere få merke at vi ikke kunne vært heldigere med valget. Avisen kom ut som vanlig den kvelden, men en forandring måtte innføres. Finn måtte slutte som distributør, og på kort tid fikk han omorganisert slik at Per og Arvid, som var ansatt ved O.H. sammen med Finn og Reidar, overlatt distribusjonen.

Det var vesentlig Finn som fikk trykkingen, og etterhvert som opplaget steg ble det vanskeligere å få eksemplarene tidsnok ferdige med vår håndveivende Rex Rotary. Varmen kom i været og stemningen på trykkeriet var hektisk. Svarten flot, papiret klebet seg til stensilen o.s.v. Alt så ut som et grisehus og stemningen ble stadig mer hektisk og fortvilet. Resultatet ble at Finn satte i verk en plan som i lengre tid hadde spøkt i Hans's og Reidar's hjerter. På et kontor som var tilknyttet O.H., og hvor en sjef var nazist fantes det nemlig en nesten ubrukt elektrisk Gestetner stensilmaskin. Vi hadde vår daglige gang på nevnte kontor, og kjente forholdene ut og inn. Finn fikk med seg Per, og en ettermiddag ved 7 tiden dro de av gårde med en kjerre og noen sekker. De knuste et vindu og gikk inn i kontorene. Knappt 30 meter borte sto en tysk soldat som var havnevakts. Han merket ingen ting, for han kunne ikke se til det vindu Finn hadde valgt, men han hindret ihvertfall guttene i å bruke hoveddøra til å ta maskinen ut gjennom slik at de måtte bruke samme vindu. En hard jobb, for maskinen er en tung rusk. Vi hadde fått en del tips og hjelp i planleggingen av et par jussinger på samme kontor, og som takk for hjelpen knuste Finn bilder av Quisling og rev ned propagandaplakater på kontoret. Da politiet ble varslet dagen etter kunne de selvsagt ikke gjøre noe for å oppklare "tyveriet".

Denne nye maskin var adskillig større enn var forrige, og vi måtte lage et spesielt skap som en tredde over maskinen opp hos "Jamma". Pasientene som kom dagen etter og så skapet kunne ta det for medisinskapp eller hva som helst. At skapet skulde et illegalt trykkeri gjettet de neppe.

Trykkingen ble nå adskillig lettere da denne maskin trykket 3000 eksemplarer i timen, men det var også påkrevet med lettelse i trykkingen for fra 19/6-44 kom vi 3 ganger i uken mot for bare 2.

Vi hadde lenge undersøkt muligheten for å skaffe en skrivemaskin med små typer slik at den fortvilede plass ringen kunne avhjelpes, og 20/6-44 kom vi med ny trykk. Den maskin vi fikk tak i var en Smith Premier, med forholdsvis små typer, og selvom det ikke akkurat var den maskin vi mest hadde ønsket oss skulle det meget snart vise seg at våre lesere likte den nye trykken, og mange aviser gikk over til å bruke de samme typer.

Det var Finn som var mester for avventingen av denne maskin også. Tipsene hadde han fått gjennom Robert, en forbindelse som siden skaffet oss mange ting: fra verdens tlas til dekningsproviant. Skrivemaskinen befant seg på et kommunalt kontor i 4 etg. i A. rsgt. 55. Maskinen var ganske stor for kort tid før var arbeidskontoret der prengt, og ved alle hovednnganger var det



sterk politivakt. Gjennom en som arbeidet ved kontoret fikk vi imidlertid utlånt nøklene til en bakdør, og inn til selve kontoret var det en glassdør som var lett å knuse. Like etter at personalet kl. 16 hadde forlatt bygningen, låste Finn seg inn bak døren, knuste ruten til kontoret, stappet skrivemaskinen ned i en ryggsekk og etter noen spennende minutter sto han på gaten igjen, og den nye maskin var vår. I en tilstøtende gate sto Reidar som sa overtok maskinen og brakte den opp i redaksjonen. Få dager etter kom aviser med ny trykk som vi beholdt til krigsslutt. Maskinen var absolutt ikke god, og som et eksempel på de vanskeligheter som kunne melde seg nevner vi at K'en i maskinen meget snart ble slått flat og måtte skiftes ut. Arbeidet med å finne den rette mann til å gjøre dette og til å skaffe K'en tok flere uker. Vår kontaktsmann med den nye presseledelse ble Per eller "Langemann" som vi kalte ham for å skille ham ut fra vår egen Per på O.H. Langemann kom til oss på O.H., hvor Finn var den som representerte K.G., da Reidar ønsket å ha minst mulig av de direkte kontakter. Vi gikk ut fra at Langemann var Presseledelsens bud, og Presseledelsen trodde at han var trykker i K.G. I virkeligheten var han eksportmann og bare et rent mellomledd som presseledelsen var kommet i kontakt med og som vi ikke kjente noe til. I begynnelsen var kjeden lang, og kontakten dårlig, slik at stoffet ble sørgelig uaktuelt når det kom til oss, men dette forhold bedret seg noe etterhvert, og vi oppnådde å få parolene før vi fikk dem over London Radio. Langemann oppsøkte oss 2-3 ganger i uken og samtidig med at han avleverte stoffet fikk han med seg de eksemplarer som skulle arkiveres av Presseledelsen eller sendes ut av landet.

8. august kom Langemann med et manuskript til Statstjenestemannen og ba oss om å trykke denne avisen hvilket vi sa oss villig til å gjøre. Opplaget var til å begynne med ca. 800 og steg senere til noe over 1000 eksemplarer. Vi fikk manuskriptet hver 14. dag, og skrev så stensilen og leverte de ferdige eksemplarer i en forretning neste dag. Dette drev vi med til krigsslutt uten å komme nærmere i kontakt med avisens redaksjon som vi ikke kjenner den dag i dag. Vi hadde også endel andre spesialoppdrag i trykking. Bl.a. trykket vi en tid "Meddelelser" antakelig fra ledelsen for Hjemmestyrkene. Disse meddelelser var imidlertid bare et eksperiment og da de ikke tilsvarte sin hensikt som meddelelsesmiddel til Hjemmestyrkens tillitsmenn, ble utgivelsen stanset etter 5 nr.

I august 1944 måtte vi litt over en uke trykke på redaksjonsstedet oppe hos Erik, da Jamma måtte gå i dekning. Men affæren oppløste seg i intet, og etter kort tid var vi igjen i full gang på vårt gamle trykkeri.

31. august har Hans fødselsdag og i anledning av hans 25 års dag skulle vi ha en liten fest nede hos Kine. Stemningen i byen var meget trykket i den tiden. Inspirert av de danske folkestreiker hadde det gått rykter om at en folkestreik også skulle settes iverk i Norge. Streiken skulle tre i kraft neste dag, kl. 12, og folk var gått igang med å tappe vann og kjøpe opp det de kunne få av mat. Vi var klar over at denne streikeparole ikke skrev seg fra ansvarlig hold, og ventet fortvilet på en ordre fra ledelsen om å stoppe streiken. Men da vi gikk fra kontoret var enda ingen meddelelse kommet og vi begynte som så ofte før å forbanne H.L.'s paroleråd som konsekvent kom akkurat litt for sent med sine paroler. Da vi møttes hos Kine hadde imidlertid Finn med en liten håndskrevet lapp. Etter en masse bråk hadde Langemann funnet hans privatadresse. Resten ble fort avblåst, det ville bli en natt i arbeide. Reidar fikk jobben med å utarbeide oppsettet av parolen med kommentarer. Hans og Finn gikk igang med å forsøke å få forbindelse med et trykkeri som kunne trykke plakater. Mens de var ute i byen opptatt med dette arbeide skrev Kine stensilen og hun og Reidar gikk igang med trykking av oppsettet som forklarte at streikeparolen var en nazistisk provokasjon som kunne medføre stor ulykke for folket. Vi fikk trykket oppropet i dobbeltopplag. Det lykkes dessverre ikke for Finn og Hans å få ordnet med trykkeriet, tvert imot ble de stanset av Stapo og klarte så vidt å unngå å bli knepet med parolen på seg. Kl. 6 om morgenen purret vi alle dem vi kjente, samarbeidet med industribedrifter, foruten våre vanlige hoveddistributører, og med lynets hast spredte dementiet seg over byen. Vi har grunn til å tro at dette medvirket til at streiken ble avverget. Vi hadde regnet med at alle avisene hadde fått parolen ut i tide, men det viste seg at bare vi fikk den ut, og det er forståelig at vi var fornøyet med nattens arbeide, og vårt distribusjonsapparats effektivitet. Først neste dag kom parolen over London Radio altså lenge etter at den even-

tuelle streiken skulle vært satt i verk.

Ut på sommeren var også Unni kommet med i trykkeriet. Hennes arbeid var vesentlig det samme som Kines og like kjedelig men også hun utførte det med godt humør fordi hun visste at det var like nødvendig som noe av det andre i avisen.

Ut på høsten begynte gutta på Clearingen sin egen avis "Siste Nytt", og det ble slutt med papirleveransene derfra. Gjennom Astrid som Finn kjente gikk vi da forbindelse med en annen papirleverandør. Det papiret vi fikk der var 70 gr., Svelvik, og lite egnet til vårt formål, men vi tok imot det likevel for en fikk ganske stor kvote. Dette leverte vi så inn i papirfirmaet til Kines far, hvor onkel Anton var vår faste støtte. Vi tok så ut fra firmaets lager tilsvarende mengder H.P. Sogr., som var det papiret vi mest brukte. Leveransene av det dårlige papiret stoppet snart, men vi fikk resten av krigen alt det papir vi trengte av Kines far, og det var ikke lite vi tok ut der. Først cyklestyle og senere tynnere og glattere papir da vi fikk en annen stensilmaskin. Firmaet leverte også til en rekke andre aviser, men vi fikk nok mest. For å skaffe papir som jo var rasjonert spesielle kvoter, måtte firmaet ta i bruk mange knep. Dels ble papiret avskrevet på gammelt papir som ikke var oppgitt i varebeholdningen, dels ble det ordnet med papirfabrikker og dertil ble alle leveranser til tyskerne konsekvent avslått. Ved en grundig undersøkelse hadde neppe apparatet holdt, men den grundige undersøkelse forble en trussel og intet mer.

Til å frakte papiret skaffet vi oss en bybudkjerre og kjøpte til og med skilter med "Sykkel og Kjerre", for å gi utseende av at vi var fra et viserguttkontor, men skiltene kom vi dog aldri til å bruke. Firmanavnet ble da brukt ved forskjellige anledninger og vi anskaffet skrivepapir med firmanavn og postbox 87.

Ut på høsten tok alle gutta i redaksjonen og trykkeri sertifikat, da det ved flere anledninger hadde vist seg at dette var heldig å ha, og senere skulle vi ikke komme til å angre på dette.

I september fikk en endelig 2 revolvere som det vistnok hadde kostet presseledelsen meget bry å få tak i. Vi hadde i hvertfall purret på den i lang tid, og også sett oss om etter mulighet for å skaffe våpen fra annet hold.

Situasjonen var ofte meget usikker på den tid da vi fikk revolverne, og Finn og Reidar bar dem på seg. Det var avtale at hvis det ble razzia på O.H. skulle Finn som var den som antakelig ville bli ettersøkt, da han var kontaktsmannen, forsøke å skyte seg ut dekket av Reidar, som så skulle følge etter.

I oktober ble så Arvid arrestert en morgen på kontoret uten at noen av personalet merket det. (Denne arrestasjonen er det redegjort for under distribusjonen). Senere på dagen kom en ~~etter~~ forsamling gestapister inn til skranken i ekspedisjonshallen med Max Laux og de norske gestapister Borgen og Haaland i spissen. Borgen førte ordet og spurte etter Finn (dvs. han brukte naturligvis ikke dekknavnet). Finn var akkurat den morgenen avsted for å ta sertifikat, og Borgen fikk opplyst at han ikke var inne for øyeblikket. De 3 gestapister trengte da inn på baksiden av skranken og stormet like bort til plassen hvor Finn pleide å sitte, og der satt nå Reidar. Reidar ble som ventelig meget blek og Laux forlangte å se hans leg.kort. Imens gjennom-søkte Borgen jakken som hang på en radiator, og plutselig lyste han triumferdig opp idet han trakk et papir ut av lommeboken.

Reidar trodde det var noe illegalt og at slaget var tapt. Men det var bare et tobakkskort stemplet i Bærum. Borgen spurte hvem som eide det, og Reidar sa det var hans. Etter å ha konferert leg.kortet fastslo straks Borgen at dette var en løgn, for kortet var stemplet Bærum og leg.kortet lå på V. Aker. Kortet var mottatt fra Forsyningstjenesten gjennom Presseledelsen, og Borgen bemerket at det var nettopp slike kort de var ute etter. Laux bestemte seg til å ta med Reidar til Victoria, og Reidar ble beordret ut i gangen for å ta på seg ytterøyret. Idet Reidar gikk ut ba han en stille bønn om at alt måtte gå bra, for midt på maven hadde han revolveren, og hele tiden holdt han hånden på skjettet. Men på gangen begynte Laux kroppsvistasjon, og undersøkte alle lommer og befølte hele kroppen unntatt midt på navet. Reidar sto ferdig til å trekke revolveren hvert øyeblikk, og hadde hatt sjangse til å skyte, og komme ut, for hverken Laux eller Borgen hadde revolveren framme. Plutselig oppga imidlertid Laux kroppsvistasjonen og begynte i steden med Borgen som tok å spørre hvor Reidar hadde fått kort-



et fra. Reidar rotet sammen en usannsynlig historie om at han hadde kjøpt det av en ukjent bryggearbeider for kr. 20.-. Laux ba så Borgen si til Reidar at selvfølgelig var det ikke ham de ville ha tak i, men den som hadde solgt kortet, og ba Borgen berolige ham. Reidar måtte le innvendig. Det var vel nettopp ham de igrunnen hadde bruk for og ikke trykkeren. Borgen begynte å bli utålmodig, og sa til Laux at de ikke kunne bry seg med denne fillehistorien. Og undret skjedde. Reidar fikk ordre om å møte på terrassen en halv time senere, og hele kobbelet raste ut til sin bil for å fortsette jakten på Finn.

Resten av saken gikk greit. Reidar gav beskjed om å ringe bilsakkyndige og advare Finn, og de traff også virkelig Finn der.

Per fikk overlatt revolveren i sin varetekt, og alle illegale papirer ble gjemt bort. Derpå begav Reidar seg kanskje en smule spent til Terrassen. Akkurat idet han svingte ut porten fra O.H., traff han "Langemann" som kom med nytt ledelsesstoff. Var han kommet 5 min. før, hadde han gått rett i løvens gap. Det viste seg nå at Langemann hadde trodd og fortsatt trodde at Finn var redaktør og Reidar medhjelper, og Reidar lot ham forbli i den troen som han beholdt til krigsslutt. På Terrassen var selvfølgelig ikke Laux å treffe, og Reidar måtte gå igjen, med uforrettet sak, men med beskjed om å komme igjen 3 timer senere. Han oppsøkte så resten av redaksjonen, som protesterte mot at han nok en gang bega seg til løvens hule. Men Reidar påstod at å unnlate å møte opp ville være like godt som å tilstå at han var med i K.G. og møte igjen til fastsatt tid. Passerseddelen hadde Laux skrevet på noe papir han hadde funnet i lommen. Det var et program for en kirkekonsert.

Men Laux var stadig ikke inne, og en forståelsesfull kontordame tok opp forklaringen som Reidar måtte skrive under før han fikk gå. Han forpliktet seg etter den bl.a. til å angi "den uøyente bryggesjauer", hvis han senere traff ham.

Etter denne historien måtte både Reidar og Finn gå i dekk, da Arvid også kjente Reidar. Finn måtte dessuten farve håret mørkt, da det var meget lyst, og han derfor lett kjennelig. Det viste seg nemlig at Gestapo hadde bilder av ham både en face og i profil.

Dekningsstedet var et atelier som tilhørte Kines onkel, og hvor Finn alt hadde bodd en tid men som ingen utedkommende kjente til. Hvordan Finn var blitt angitt er det ikke mulig å bringe på det rene, men det er ihvertfall sikkert at gestapo kjente ham allerede dagen før de kom på kontoret, for den dagen var det som vi senere fikk vite utsatt vakter ved hans hjem.

Finn og Reidar fikk meget fort nye leg.kort, og Finn sogar certifikat på helt nye navn. O.H. var fra nå ubrukbar som innleveringssted for Lange-mann, og en tid foretok vi overleveringen på gaten, inntil vi fikk ordnet oss med en bakerforretning som innleveringssted. Finn ble i lang tid presset av avisledelsen som ville ha ham til å reise, men Finn ville ikke, vi ville ikke, og Finn hadde også annet arbeide å passe. Ergo: Han ble, og ingen fikk noen ubehageligheter av den grunn. Det kom fra nå en dekningsproviand dels fra presseledelsen, men oftere fra andre kilder, og Finn og Reidar fortsatte rolig avisarbeidet. Det begynte også fra presseledelsen å komme endel penger som det senere viste seg skulle vært godtgjørelse for den som måtte slutte arbeidet, men vi lot størsteparten av pengene gå inn i avisen, da vi derved slapp å være avhengige av bidrag fra leserne.

Under en samtale med en av presseledelsens folk hadde denne nevnt at en diktafon utvilsomt ville lette arbeidet i redaksjonen, men at presseledelsen ikke kunne hjelpe oss i denne saken. Det hadde vi heller ikke ventet for det eneste materiell vi hadde fått gjennom den kilden var en Geha stensilmaskin som på en eller annen måte var stjålet fra et av departementene. Denne maskin viste seg dog tross reparasjoner å være ubrukbar, og kom dessuten på så lenge etter at vi hadde bedt om den at vi i mellomtiden hadde skaffet oss Gestetneren. Geha maskinen ble dog en stund beholdt som en siste reserve, inntil vi returnerte den, og en annen avis fikk balemmed den. Som nevnt ville vi skaffe oss en diktafon selv, og gjennom en venn hadde Erik fått peiling på en som ville egne seg ypperlig til vårt bruk. Den befant seg på et advokatkontor i sentrum. I noen tid sonderte vi terrenget, dels ved at Erik holdt vakt ved bygningen og dels ved at Hans oppsøkte advokaten som klient i en oppdiktet sak. Vi dvelte lenge ved tanken på å lage et "hold up" hjemme hos advokatens kontordame for å skaffe oss nøklene til kontoret, og så legge igjen

en forklaring på kontoret etter å ha hentet maskinen. Vi valgte dog tilslutt å lage et regelrett innbrudd også her. Så en dag i slutten av oktober måtte vi opp med en kjerre som vi satte utenfor bygningen og gikk opp til kontoret vepnet med brekkjern. Det var ca. kl.17, men det viste seg at en vaskekone stadig oppholdt seg i den etasjen hvor kontoret lå. Vi ble derfor sinket, og da vaskekona vel var gått, og vi skulle til å begynne verket, kom en vaktmann fra vaktkompaniet. Vi måtte skynde oss ned en baktrapp, men støtte der på bygningens vaktmester som meget brysk spurte hva vi drev med. Etter en noe usammenhengende forklaring kom vi oss ut på gaten og holdt krigsråd. Vaktmannen forlot huset, og vi besluttet å gjøre et nytt forsøk. 2 mann gikk inn og holdt opp "vaktmesteren". Men da skjedde det humoristiske som bare kunne hendt i et land hvor minst 90% av befolkningen er loyale i kampen mot vaktmesterne. Vi hadde forklart vaktmesteren at vi skulle hente et apparat som skulle brukes i illegalt arbeide, og da han så vårt kummerlige verktøy, tilbød han seg å hente noe av sitt eget som var bedre. En mann fulgte ham ned, og snart etter var vaktmesteren i full gang med å bryte inn for oss! Han så etter at vi bare tok diktafonen, som bestod av 3 forholdsvis lette apparater, og reparerte så døren som han hadde brutt opp. Etter en hjertelig avskjed dro vi så avgårde med vår diktafon, som advokaten nå har fått tilbake i full orden. Diktafonen ble først plassert oppe på atelieret og bare brukt til opptagelse av taler o.l. Senere bygget Erik en lydissolert kasse hvor vi plasserte en høytaler, foruten at han bygget ned diktafonen til et hendigere format, og vi brakte den opp i redaksjonslokalet hos Erik. Erik som er meget fingernem hadde også laget et hermelig rom oppe på loftet hjemme hos seg. Det gikk i ett med veggen og ville vært vanskelig å oppdage ved en husundersøkelse. Der oppe oppbevarte vi radio, diktafon, stensiler, arkiv o.s.v. Radioer hadde en etterhvert fått flere av. De var fjernet fra radiolagere, idet tyskerne holdt på å tørne dem, og vi fant at vi heller kunne ta dem enn at tyskerne skulle sende dem til Tyskland. De fleste av radioene fikk vi forresten fra andre som drev den trafikken, og det var bare Erik som "hentet" sitt selv. Eriks apparat ble bygget ned i en spesialkasse, og den og et par apparater som vi holdt i reserve ble bygget om fra høytaler til 3retelefoner.

I begynnelsen av november ble vi innkalt til et felles pressemøte for alle avisene. Møtet var et maskemøte hvor maskene var papirposer som ble tredd nedover hodet. Meningen med møtet var og gi den illegale presse en redegjørelse fra H.L. om situasjonen i sin alminnelighet og forholdene på Hjemmefronten. Det er høyst tvilsomt om formålet var risikoen verd, for det var et slikt pressemøte som førte til aviskrakket. Denne gangen gikk det bra, men eksperimentet ble heldigvis ikke gjenopptatt. Det ble 2 følger av møtet for oss. 1. Hans kjente igjen redaktøren for en av de andre avisene. 2. Det ble fremkastet et spørsmål fra en av redaktørene om presseledelsen kjente til om Nordahl Griegs dikt var trykt opp til utdeling i Norge, da han hadde anmodet om at det ble gjort. Finn kunne da opplyse at vi hadde tatt et større opplag, av denne trykksak fra Sverige, og vi avtalte avlevering av en del av opplaget til denne redaktør.

Vi fikk ganske store mengder av de aviser og trykk som ble sendt over fra Sverige. De første sendinger fikk vi høsten 1944 og kontakten var opprettet gjennom Reidars søster som var distributør. Vi hentet sendingen i et firma her i byen, og de kunne komme nokså uregelmessige. Hver sending inneholdt en rekke forskjellige trykksaker som: Håndslag, Det Frie Norge, Reiseliv i Norge, brev fra Amerika, Fri Fagbevegelses Sverigenummer, Avisutdrag, Kjønnen, Norsk Tidende, Norges-Nytt, Economist o.s.v., foruten særtrykk som "Frihet og Liv er ett" 10+10 Kampbud o.l. Sendingen var på 60-70kg, hver gang og ble fordelt rundt til distributørene i antall forholdsvis svarende til deres opplag. (Ca.1 mnd. før freden, fikk vi på grunn av at ett ledd var blitt borte, knyttet nærmere forbindelse med Sverige sendingen. Vi fikk da en reisegodslapp fra Halden gjennom et transportfirma og hentet da koffertene med illegalt stoff direkte på jernbanen. Disse sendingene kom omtrent hver uke og var på opp til lookg i 4 koffertene. Foruten de nevnte aviser inneholdt de også bøker av spesiell interesse for oss i Norge, små radioer og en enkelt gang sigaretter som kom meget godt med. Da all denne Sverigelitteraturen var forholdsvis godt kjent her i Oslo, fikk vi som oppgave å spre den mest mulig utover landet, hvilket vi også gjorde med den vesentlige del av dem. Det var Postverket og onkel Anton som var vår tro-



faste hjelp i dette arbeide.

Fra presseledelsen mottok vi foruten det alminnelige stoff etterhvert mere presseklipp, fra den svenske presse og blad som Norsk Tidend, Norges Nytt, Time, Economist o.l. Vi ble på denne måte meget godt orientert om forholdene utenfor Norge, og selvom vi sjelden kunne bruke stoffet direkte, fikk vi gjennom alt det som strømmet inn til oss grunnlag for å bedømme de fleste situasjoner og å kontrollere om sendingene over London hadio var politisk betonet, hvilket vi sjelden eller aldri fant at de var. Vi fikk også en bedre mulighet for å gi våre lesere et bilde av det som skjedde ute i verden, selv om det på grunn av plassmangel måtte skje i korte og konsise notiser.

Det var ofte ubehagelig med flyalarmene, som kom på meget uheldige tider. Enten forstyrret de ved at det ble vanskelig å bringe den ferdigskrevne stensil fra Aker til trykkeriet i byen, ved at trikkene stanset, eller flyalarmen kom når vi om kvelden skulle overlevere endel av opplaget til Per som siden skulle bringe dem videre. Alle gater ble jo rensset for folk og bare politi og luftvernfolk samt tyskere fikk være ute. Forholdet ble mer og mer irriterende men tilslutt fant vi utveien og Finn greide opp. Han skaffet oss nemlig en rekke av de armbind som ble brukt av ordenansene i det sivile luftvern. Vi kunne da bevege oss fritt ute under luftvern. Vi kunne søkle ned med stensiler, og Per fikk overlevert eksemplarene under flyalarmen, og overleverte dem etter avtale til de andre hoveddistributører hurtigst mulig etter "farenover". Vår forbindelse som utstedte falske leg.kort, måtte etterhvert ha nesten en uke for å ordne sakene, og vi mente at vi måtte ha en måte til å skaffe leg.kort hurtig og effektivt. Finn skaffet da noen leg.kort reserver og Hans fikk laget et gummistempel fra Borre lensmannskontor, laget etter et stempel på en reisetillatelse. De leg.kort vi på den måten utstedte ville være meget vanskelig, for Stapo å kontrollere hvis vi valgte navnene på en som bodde i Borre.

Stemplet var også ment å bli brukt på reisetillatelser. Vi hadde da bare å skaffe reise-tillatelseskjemaer, hvilket dog var en jobb som var vanskelig nok i seg selv. Hans fikk ut på vinteren leilighet, som ble et ypperlig dekningssted. Hans bodde hos Erik, og det ble til at Finn som stod i fare for å bli tatt for annen virksomhet enn avisarbeidet, flyttet inn der, og Meidar fortsatte å bo på atelkøket.

Atelkøket var blitt et samlingssted for redaksjonens og trykkeriets personale. Der planla vi arbeidet og de skritt som skulle tas etterhvert. Ofte hadde en småselskaper for den indre krets der oppe. Det var kjærkomne avvekslinger i det ellers så ensformige arbeide. Vi fikk derved anledning til å bli kjent med hverandre som privatmennesker, for under arbeidet var det mest illegalt prat. Vi gikk daglig som i en annen tredmølle. Arbeide hadde bare sjelden tendens til å bli spennende. Vi utførte det heller ikke for å få spenning som vi unge ofte etterpå er blitt beskyldt for. Kanskje var dette moment medbestemmende da vi begynte, men spenningen ville vi fått bedre anledning til å oppleve på andre felter i den illegale front. Vi så sjelden resultater av vårt arbeide, men når vi diskuterte saken, fant vi alltd ut at det var vår plikt å fortsette, selvom det i øyeblikket var ensformig og uten nervepirrende opplevelser.

Vi fikk meget kranjel med vår stensilmaskin utover høsten. Maskinen ble etterhvert nedslitt og vi måtte stadig ha den til reparasjon. Rex Rotary maskinen hadde vi hatt til hovedrensing men den kom tilbake med en feil og var like ubrukt. Vi brukte den bare ved siden av den dårlige Gehamaskin, når Gestetneren var til reparasjon. Reparasjonen foregikk hos forskjellige kontormaskinfirmaer, som viste oss megen velvilje og vilje til å overse nummere på maskinen, hvilket ville vist dem at maskinen var stjålet. Det var snart den ene og snart den andre av delene som var neslitt. Dette var ikke maskinens feil, men den var neppe beregnet for det vi brukte den til. Vi måtte bl.a. sette opp en fart som maskinen ikke hadde godt av. Dertil kom t vi med opplag fra 4000-5500 3 ganger i uken hver uke lot denne maskinen gå med for stor fart over 3000 omdreininger. Det ble ikke ganske lite i løpet av noen måneder. På grunn av de stadige reparasjoner begynte vi ved juletid er å se oss om etter en ny maskin. Etter forslag fra Hans, bestemte vi oss for en rotaprintmaskin. Maskinen tilhørte den banken som distributør Olav av var ansatt i. For øyeblikket var maskinen til oversyn hos forhandleren for de slags maskiner. Det ble nå overveiet hvordan vi best skulle få tak i maskinen. Etter en del sondering av terrenget, viste det seg at forhandleren var en god nordmann. Banken hadde en maskin til av samme sort, og av person-

alet fikk vi greie på at de ikke trengte den maskin som var til reparasjon. Resten gikk så å si av seg selv. Hans var stadig nede hos forhandleren og så til reparasjonen og lærte å betjene maskinen. Senere fikk Finn, som stod for trykkingen, instruksjoner for bruken hos en av våre andre distributører som var ansatt i et forsikringselskap hvor de hadde en slik maskin.

Like over nyttår var maskinen ferdig og vi møtte opp med bil som vi hadde skaffet oss, og kjørte den opp på trykkeriet, hvor et nytt medisinskap stod ferdig til å motta den. Hans laget et filgert innbrudd hos forhandleren, for at denne skulle ha alt på det rene i tilfelle av spørsmål. Dagen etter ringte forhandleren til banken og meldte at maskinen var stjålet. Kvelden før hadde to av oss, Gunnar som da var kommet ut, og Finn, vært oppe hos en av firmaets sjefer og truet ham til å holde kjeft, og maskinen var vår uten at vi fikk noen ytterligere ubehageligheter. Reparasjonen av maskinen betalte vi. Forhandleren var oss senere behjelpelig med å skaffe sverte, stensiler osv. til vår nye maskin. Rotaprinten måtte vi også eksperimentere en del med før den fungerte helt godt, men da alt var i orden ga den en trykk som ikke kunne bli bedre.

Maskinen er ypperlig egnet til å overføre f.eks. tusjtegninger, men desverre fikk vi aldri plass til å på denne måte å glede våre lesere med f.eks. karikaturer. Derimot hendte det at vi måtte glede Gestapo med våre fingeravtrykk som vi av og til kom til å sette på stensilen før vi hadde fiksert den, og som vi ikke alltid fikk radert ut med en gang. Maskinen hadde også den egenskap at den kunde reproducere fotografier. Det ble vesentlig Erik og Hans som eksperimenterte med dette. Erik som var fotokyndig fikk etterhvert laget en del av de apparater som var nødvendig, men det var mange vanskeligheter som måtte overvinnes. Bl. a. måtte billedene som skulde brukes være rastret, dvs. sammensatt av små punkter. (sammenlign avisbilleder). Eksperimentene trakk ut, men vi var tilslutt kommet så langt at vi fikk noen prøvetrykk som lovet ganske godt. Det vil føre alt for langt å gå til nærmere tekniske detaljer, men det bør nevnes at uten at uten Rotaprintforhandlerens gode tips og hjelp ville vi ingen vei kommet.

Freden kom før vi fikk frem billeder som var så gode at vi ville presentere dem for våre lesere. Men det var moro å vite at vi hadde forsøkt å få vår avis så langt frem med de små midler vi hadde.

Vi nevnte at Rotaprintmaskinen ble hentet i bil. Dette var K.G.'s private bil. Egentlig var den ,og er også nå dr.X's, men han hadde latt oss få bruke den. Det var i begynnelsen av vinteren 1944 vi fikk den. Finn som hadde de fleste og beste forbindelsene, fikk ordnet med de nødvendige overdragelsespapirene fra dr. X til oss, som ved den anledning tillot oss å kalle oss Orlrichs Gummiservice. Bilen ble bygget om til varevogn og påmontert karbidgenerator, alt med velvillig bistand av den unge innehaver av et av byens bilfirmaer. Robert som var ansatt i Transportformidlingen samt sekretæren samme sted, var oss behjelpelig med å skaffe kjøretillatelse, rikelig med karbidkort, av og til bensin osv. Vi brukte nå bilen til papirtransport, transport av maskiner o.l. Dessuten ble den brukt til våpen og mattransporter, eksport o.l. illegal virksomhet. Det var altså ingen liten risiko dr.X tok da han overlot oss bilen, og det visste han. Vi var heldige, og det gikk bra gjennom alle de mange gatekontroller. Var vognen tom var vi alltid ute på servicekjøring og hadde vi kasser eller lignende i den, var det kjøring av firmaets varer. Grunnen til at vi valgte Orlrichs Gummiservice som firma for vår bil var at vi derved kunne få kjøretillatelse for hele Østlandet. - Vi var som nevnt alltid heldige, og det viste seg gang på gang. Som et lite eksempel kan vi nevne at en gang vi skulle ha ny garasje plass, og i den anledning måtte ha Transportdirektoratets tillatelse til å bruke den vi hadde valgt, for at eieren skulle unngå ubehageligheter. Søknaden om tillatelse skulle være skriftlig, og gode råd var dyre. Hvor skulle vi skaffe firmaets papir fra, og hvordan skulle vi få forklart at vårt firma trengte ny garasje i V. Aker? Så ble verkstedet til Orlrichs Gummiservice sprengt, og vi hadde plutselig forklaringen på hvorfor vi trangte ny garasje, hvorfor vi ikke kunne benytte firmaets papir og bare hadde et gummistempel under. (Gummistemplet hadde vi skaffet oss da hver tur måtte stemples i en kjørebok.) - Det kan synes overflødig at en illegal avis hadde egen bil, men for oss varden virkelig til stor nytte og den ble som sagt også brukt til andre formål.



En måneds tid før jul sendte presseledelsen ut et rundskriv der de foreslo avisens å komme ut med et spesielt jul eller nyttårsnummer. Vi tok straks opp tanken, og begynte forberedelsen til et julenummer. Etter hvert som julen nærmet seg, ble det imidlertid klart at juleuken ville by på en rekke viktige taler, og for å få disse med i vårt ekstranummer, besluttet vi å lage et nyttårsnummer i stedet. Maleren Alf Rolfsen, Jens Christians far, stillet seg med glede til disposisjon når det gjaldt en illustrasjon til nyttårsnummerets forside. Om det ikke nettopp var mai med grønne trær på Eidsvoll, valgte vi Nordahl Griegs dikt "17. mai 1942 som innledning til nummeret, da dette dikt gir et så klart uttrykk for vår kamp og hvorfor vi førte den. Rolfsen tok ideen til sitt bilde fra dette dikt og det symboliserte hvordan nordmenn førte det norske flagg gjennom kamp og trengsel for å kle den nakne flaggstang på Eidsvoll. I enkle streker, som egnet seg godt for gjenspeilingen på stensil, uttrykte han på sin måte det som Nordahl Grieg ville gi oss med sitt dikt.

Hans skrev en hyldest til de nordmenn som var falt i kampen, og på grunnlag av en lengere oversikt som vi hadde mottatt fra presseledelsen utarbeidet han en oversikt over Hjemmefrontens kamp. Reidar skrev en nyttårsoversikt med en summering av begivenhetene i 1944 og noen tanker i forbindelse med den fortsatte kamp. Dessuten en artikkel som søkte å vise hvordan Nordens samhold holdt i krigens dager, Erik viste ved 4 europakart stillingen på krigsskueplassene, 1. januar 1942, 1943, 1944 og 1945, en meget oppløftende sammenligning.

Diktafonen var i virksomhet hele juleuken, og i nummeret fikk vi gitt fyldige referater av H.M.Kong Haakon og Statsministerens taler. Videre gjenga vi nyttårshilsnene fra H.L. og et meget kort utdrag av H.K.H Kronprinsens tale. Det ble ikke meget juleferie, og vi fikk som vanlig slit med å begrense stoffet. Vi hadde flere taler tatt opp på diktafonen, men vi fant ikke å kunne lage nummeret på mere enn 8 sider. Trykkeriet fikk likevel en jobb som var stri nok når det skulle trykkes 4 500 eksemplarer og alle disse skulle stiftes, foruten at vi ønsket en ekstra fin trykk. Dessuten var det grenser for hva distributørene kunne bringe ut, selv om de tok ryggsekker og kuffertar i bruk.

Den første begivenhet av større betydning for avisens virke i 1945 var at Kine måtte reise til Sverige. Hjemme hos henne hadde en tid en radiosender holdt til, og en dag ble telegrafisten tatt på gaten. Han måtte oppgi hvor han hadde sitt materiell, nemlig på loftet hjemme hos Kine. Kines foreldre ble arrestert og Kine måtte gå i dekning, da det var hun som hadde ordnet med at sendingen foregikk hjemme hos henne. Etter et kortere opphold i dekning reiste hun til Sverige. Reidar måtte flytte fra atelieret da vi fryktet russia der som følge av affæren hjemme hos Kine. Atelieret tilhørte Kines far. Etter krigen fikk vi også vite at atelierets egentlige beboer, Kines onkel, var gruppesjef i Mil. org., men dette kunne hun selvsagt ikke opplyse under krigen. Reidar hadde altså lenge bodd som på en bombe uten selv å vite det. Reidar flyttet til en villa hvor far til hans venninne Reidun med en gang stillet et varelseløst til disposisjon enda han visste at det kunne bli en farlig gjest å ha. Reidar flyttet litt rundt, og bodde bl.a. hos Finn en tid, men stort sett bodde han i dekning i villaen der oppe i Aker til freden.

En stund etter at Kine var reist måtte også Finn dra. Han var nå også ettersøkt i en annen sak, og der kjent under sitt nye navn og utseende, og det var ikke flere muligheter for ham til å bli i landet. Dessuten fikk han en ny ordre til å reise, denne gang fra annet hold, og sammen med Astrid og Robert, som begge hadde hjulpet oss meget under arbeidet, begynte han på en lang og spennende reise til Sverige. Vi pustet lettet ut da vi fikk melding om at de endelig var kommet fram. Før han reiste hadde Finn skaffet en ny trykker, Odd, hvis pålitelighet han garanterte. Odd kjente ikke noen i redaksjonen. Så begynte den strevsomme opplæringen av en ny trykker, en jobb som Hans fikk. En stund etter måtte også Unni slutte da hun var meget sterkt engasjert i annet arbeid, og vi måtte også ha en ny dame til å overta hennes arbeid. Odd fikk med en av sine venninner Karin, og på denne måte ble vår organisasjon så fullkommen som vel mulig. Ingen på trykkeriet kjente noen i redaksjonen, og vi kunne fortsette selv om trykkeriet ble tatt. Den eneste distributøren som visste i hvilken bygning trykkeriet holdt til var Per, men han kjente heller ikke redaksjonsstedet, eller redaktørens dekningssteder. Det var meget heldig at

denne ordning kom i stand for risikoen ble adskillig større etter jul, da gatekontrollene og Wönnums bilpatroljer var ute nesten hver natt. Vi hadde før jul fått et kontor i samme gård som atelieret lå, og her opprettet vi så reserve trykkested idet vi flyttet Gestetner maskinen dit ned. G. og E. som nå var løslatt sto som reserver til på et 3yeblikkts varsel å overta trykkingen her, og vi regnet med at selvom trykkeriet røk skulle vi klare å fortsette uten avbrekk.

Organisasjonen var som nevnt nå så fullkommen som vi kunne få den, og for å vise hvordan hele apparatet virket vil vi nå beskrive gangen fra redaksjon til leser en trykkedag.

Om formiddagen skrev Erik første side og halve annen side ned på stensilen, og kl. 15 tok han så sendingen fra London ofte assisterte Hans eller Reidar. Kl. 18.15 kom så Hans eller Reidar opp og vi tok først den danske sendingen og deretter den norske, og fylte ut referatet fra 15<sup>de</sup> sendingen med de nyheter som var kommet til, og Erik skrev det ned på stensilen etterhvert som Hans eller Reidar hadde utarbeidet det. Når stensilen var ferdig ble det lest korrektur og en av oss gikk ned til en stasjon ved Holmenkollbanen for å overlevere stensilen til en kvinnelig medhjelper vi hadde. Hun hadde da brakt den første stensilen ned til Odd. Hennes eneste jobb var å bringe stensilen fra Aker ned til byen, og hun kjente hverken redaksjonen eller trykkeri annet enn av utseende. Nå fikk hun altså den andre stensilen, og på et avtalt sted i byen ble den overlevert til Odd som da var ferdig med å trykke første siden. Annen side ble så trykket og opplaget oppdelt i pakker. Kl. 21.30 bragte så Odd det av opplaget som skulle ut om kvelden, ned til en dame som ventet i en gate i nærheten av trykkeriet og hun bragte det videre til underdistributører som bragte dem videre, og kl. 22.30 hadde mange enkeltlesere sitt eksemplar. Ut på kvelden hentet Reidar endel eksemplarer som han hadde til distribusjon gjennom sin søster og på den måte var hver trykkekveld en av redaktørene innom et øyeblikk og så hvordan arbeidet gikk. Neste morgen ved 9.-tiden hentet Hans resten av opplaget og leverte det meste til en søster av henne som bragte stensilen, og denne gikk så ut til de forskjellige hoveddistributører, mens Hans oppsøkte noe bud skulle kjenne til. Før kl. 12 var opplaget spredt til alle kantoner av byen, og de fleste hadde nådd frem til den enkelte leser.

Helt til 4. mars 1945 hadde vi ikke årgang eller nummer på våre eksemplarer. Men da vi den dag kunne feire vårt 2 års-jubileum, begynte vi å nummerere eksemplarene, og vi fikk ut 32 nummer av den 3. årgang før freden kom. I løpet av den tid vi drev K.G., som avisen alltid ble kalt fikk vi endel bidrag fra våre lesere, en ide som vi fikk på den måte og som vi tok opp var Dagens tre T'er, eller Dagens TTT. Innsenderens mening var at den sivile sabotasje på alle områder hvor arbeidet kom tyskerne til gode måtte økes. Han sendte inn en rekke små notiser av det slag, og nesten alle hadde omkvedet. Tell Til Ti mellom håndgrepene. Vi arbeider med lim på nevne o.l. Så ofte som vi hadde plass, nyttet vi disse notisene. Som nevnt øket gatekontrollene faretruende utover etter-vinteren, og alle redaksjonens medlemmer ble stoppet og undersøkt flere ganger. Oftest hadde vi heldigvis ikke noe illegalt på oss, men når vi hadde det gikk det best med frekkhet. Et alminnelig triks, når kontroll ikke var til å unngå, var å gå like bort til kontrollen og med et høflig bukk og et fårete uttrykk i ansiktet å spørre veien til et eller annet sted. Kontrolløren ble tydelig oppmuntret ved slik høflighet og viste vei uten tanke på å kontrollere.

Når det var fare for alminnelig razzia fikk vi oftest beskjed. Fra presseledelsen kom advarslen alltid for sent, men vi hadde andre kilder som var før ute og vi kunne ta våre forsiktighetsatgjerd. Flere ganger fikk vi fra presseledelsen beskjed om å skifte sted for redaksjon og trykkeri, da man satt inne med opplysninger om at Gestapo hadde alt klart til å rulle opp enkelte ikke navngitte aviser. Det var dog fysisk umulig for oss, da nye steder var vanskelig å skaffe, og vi måtte ta sjansene på at det ikke var oss det gjaldt, og alltid gikk det bra. Vi var ikke alltid like begeistret for presseledelsen. Vi syntes ofte at den handlet uklokt og somlete, og det var mange opplysninger den ville ha som vi av forsiktighetsgrunner ikke kunne gi. Mange av disse uoverensstemmelser ble dog bragt av veien ved nærmere konferanser med en av presseledelsens menn, under krigen, og enda flere av misforståelsene er det brakt klarhet i nå etter krig-



en. I et tilfelle måtte en dog trosse presseledelsens ordre om å unngå tverrforbindelser, og ta sakene i vår egen hånd. En dag ble en av redaktørene i Siste Nytt arrestert i det han kom fra S.N.'s trykkeri, og man hadde da 2 eksemplarer S.N. og 1 eksemplar K.G. på seg. Da presseledelsen hørte om saken brøt de straks forbindelsen med S.N. som således ble stående uten ledelsesstoff. Under pressemøtet om høsten hadde Hans gjenkjent en av redaktørene i S.N., og dette kom nå til nytte. Vårt resonnement var at hvis S.N. plutselig sluttet å utkomme eller det plutselig sluttet å bringe stoff fra ledelsen måtte det være åpenbart for Stapo, at den mannen de hadde arrestert var en av redaktørene i S.N. Vi hjalp derfor S.N. først med trykkingen noen dager, og senere en lang tid med stoff fra ledelsen. Resultatet var at Stapo ikke fattet mistanke til redaktøren i S.N. og tok ham for en som bare fikk et enkelt eksemplar og han slapp fort ut igjen. Vi gledet oss over på denne måten å kunne gi en kollega en håndreknning.

I april begynte alt å tyde på at krigen hurtig nærmet seg slutten, og avisarbeidet ble mer og mer hektisk. Spørsmålet som stadig var opppe, var hvordan sluttfasen ville arte seg her i landet. Den alminnelige mening i kretsen var at faren for fortsatt motstand her i landet selv etter eventuell kapitulasjon i Tyskland var meget stor, og vår oppgave ble å gi det opphissede publikum kold dusj, og få folk til å se det alvorlige i muligheten for kamper også i Norge. Vi pekte stadig på at krigen ikke var slutt, og at seiren ikke måtte tas på forskudd. Fra H.L. mottok vi stadig konfidensielle forholdsordre som skulle sendes ut og brukes i gitte situasjoner. Folk ble mer og mer løsmunnet og vi måtte be dem å holde kjert og være oppmerksomme på at Gestapo fortsatte sitt arbeide. 30/4 kom forholdsordre nr.1. fra H.L. og vi benyttet den i særtrykk i 12 000 eksemplarer. Fra 31/4 begynte vi å komme ut hver dag, og det ble arbeidet så og si døgnet rundt. Stadig var oppgaven å gi kald dusj og forberede forholdsordre nr. 2, som krevet verdighet, ro og disiplin. Lørdag 4/5 kom kapitulasjonen i Skottland, Nord-Tyskland og Danmark og natten gikk med til å lytte Kalundborg radio, slik at vi om morgenen kunne korre med et ekstranummer med de aller siste nyheter om begivenhetene. På trykkeriet gikk natten med å trykke plakater hvor en ga beskjed om hendelser og oppfordret folk til å bevare fatningen mer enn noensinne. I løpet av natten ble de gule plakater, som var fosynt med lim på baksiden og anskaffet nettopp med henblikk på en slik situasjon satt opp over hele byen. Så gikk noen dager i spenning, og alt tydet på at kapitulasjonen ville foregå under ordnede forhold også her, men det syntes å være en betingelse at man beholdt ro og verdighet. Vi satte derfor den kalde dusjen på for fullt, og helt til siste ordinære nummer beholdt vi den på. Således gjenga vi paroler fra H.L., der som vanlig kom litt for sent og omhandlet f.eks. "Rødt lys for AT", o.l. De hadde selvsagt ingen praktisk betydning på dette tidspunkt på annen måte enn at de understreket at krigen ennå ikke var slutt for vårt lands vedkommende. 7.mai kom så den store dag, da vi viste at nå var det slutt også for vårt land. Neste dag skulle Churchill gjøre det kjent. Men fred var det ennå ikke, og vi benyttet igjen våre gule plakater, da ledelsen enda ikke var kommet med ~~avis~~ ved 8. tiden om aftenen.

Sert på kvelden fikk vi endelig beskjed om at H.L.'s plakater som forkynte seiren var kommet, og vi stillet vår bil og et stort plakatklistereapparat til rådighet for presseledelsen, og i løpet av natten ble byen oversadd med H.L.'s hvite og våre gule plakater.

Så var vårt arbeid endt og målet nådd. Fredsdagen kjørte vi personlig rundt med vårt siste nummer og et ekstranummer med takk til distributører og lesere. Det var arbeidets lønn, den dagen å kunne presentere seg for hoveddistributørene og slå av en prat med dem i frihet.

Og den dagen fikk vi se at de frie avisers arbeide ikke var helt uten virkning eller resultater.

Det norske folk fulgte stort sett den parole som H.L. hadde sendt ut og overgangen til fred skjedde i full verdighet, ro og orden på en måte som var frihetskampen verdig.

#### Redaksjon av KRIGENS GANG.

Det er naturlig at det også med hensyn til det redaksjonelle måtte bli en gradvis utvikling etterhvert som erfaringer ble høstet og det tekniske apparat ble mer fullkomment.

Vi startet avisen uten noen som helst erfaring i journalistikk, og begynnelsen ble følgelig meget beskjeden journalistisk sett. Vi så det kun som vår oppgave å spre de nyheter som ble sent ut over London radio. Det høyst ufullkomne tekniske apparat gjorde at selve nyhetsreportasjen ble kort og lite tilfredsstillende den aller første tid. Det hele innskrenket seg til de nyheter som ble lest opp i sammendraget.

Så snart vi kom i besittelse av vår hånddrevne Rex Rotary Junior D-2 rettet dette på seg og vi følte det som om vi riktig kunne boltre oss med plassen. Fremdeles tok nyhetene den alt overveiende del av plassen men vi fikk nå også plass til en del artikkelstoff. Som nybegynnere følte vi oss ikke kompetente til selv å skrive artikler, og det ble fortrinsvis avskrift fra de frie aviser som i den tiden var ledende. Vi oppgav imidlertid alltid kilden, for at ikke vår redaksjon skulle få æren av artiklene.

Vi fikk dog noen få artikler skrevet av en slektning av en av redaktørene. Disse artikler ble så sendt til en av de ledende ~~for~~ aviser, da de var skrevet av en som hadde politisk erfaring og kompetanse. En av disse artikler tilbakeviste bl.a. Quislings påstander om at han alltid hadde kjempet for at det norske forsvar skulle styrkes, og bygget dette på dommentariske kjennsgjæringer. (artikkelen ble senere gjengitt i ~~venstre~~ avisen).

Parolestoff ble også hentet fra andre frie aviser eller direkte fra London Radio, da vi enda ikke hadde noen kontakt med avisledelsen.

Etterhvert levet dog redaksjonens medlemmer seg inn i den ånd som frihetskampen ble ført i, og vi følte oss kompetente til selv å ytre våre meninger om de aktuelle spørsmål.

Artiklene kom spredt og uten noen bestemt plan, og nyhetsstoffet var stadig det viktigste.

Da avisen bare kom ut 2 ganger i uken var det nødvendig å sammendra nyhetene for 2 ukenholdsvis 3 dager ~~for~~ sammenhengens skyld. Nyhetene på utgivelsesdagen kom så på den siste halve side. Da avisen kom ut om aftenen fikk vi på denne måte med aftensendingen fra London trykningsdagen og vi kunne her gi mer detaljerte militære nyheter. I de sammendratte nyheter fikk utenrikspolitiske begivenheter stadig bredere plass, da vi mente disse var nødvendige for å gi leserne grunnlag til bedømmelse av den aktuelle situasjon også på de militære fronter.

Den første tid ga vi endel plass til "sladrehistorier" om nazistene og tyskerne, da de andre frie aviser ofte gav denslags stoff bred plass og da det var populært stoff blandt leserne. Dette ble meget snart forlatt da vi ikke ønsket å la redaksjonen ledes av hva flertallet gjerne ville, men gi leserne det vi mente de trengte for å holde kampen gående. Dette var etter vår mening kun nakne fakta og orienterende artikler foruten parolestoff. Denne linje, som vi kanskje noe ubevisst kom fram til, ble for fremtiden fulgt.

Vi hadde dog den første tiden og også senere enkelte artikler som kan synes å ha hatt til hensikt å stive opp en raknende front, f.eks. artikkelen av 20/7-43 "Hva er Hjemmefront?"

De oppgaver var imidlertid å vise hver mann og kvinne at alle kunne gjøre sin innsats i kampen, hver på sin plass. Det var nemlig de som syntes de var satt utenfor. Dette skapte hos mange som brente av lyst etter å hjelpe til, en viss bitterhet. Vi forsøkte å vise at enhver innsats teller likt, hvis en har ydet alt det en kunne på den plass hvor en var satt i rekkene.

Vi var 5 mann i redaksjonen den første tid. Redaktørene fungerte også som trykkere og hoveddistributører. Dette var heldig for så vidt som alle fikk trening i å skrive ned og forme det stoff som kom inn over radio. Men det førte også til at det ble unødige diskusjoner om språklige detaljer. Redaksjon og trykking foregikk i samme rom, og snart var alle både dagens redaktører og dagens trykkerpersonale med i diskusjonen om detaljene. Diskusjonen kom ofte langt bort fra utgangspunktet, men jeg tror at vi alle likte disse kjeftestundene og at vi på den måten lærte hverandre mange språklige finesser. Det var vel også disse diskusjoner i den første tiden som skapte den avis som senere gikk under navnet ~~den~~ KRIGENS GANG.



Vi fikk etterhvert treningen i nyhetsreferering, og kunne senere ut- en vanskelighet trekke ut det vesentlige av sendingen. I denne tiden kom vi også fram til den oppsetning som senere ble karakteristisk for vår avis. Vi delte stoffet i avsnitt etter prinsippet, først krigsnytt, så utenriksnytt og sist innenlandsnytt. Vi nyttet ikke overskrifter som spilte hen på avsnittenes innhold, men stadfestet kun det vi behandlet i avisenheten, f.eks. Italia, Balkan, Russland, Vesten, Det fjerne Østen, Finland, Argentina, Norge. Mot slutten da frontene ble mer avklart ble betegnelsen der, Vestfronten, Østfronten, Italia (senere Sydfronten og Nordfronten.)

2/2 - 1944 ble 2 av redaktørene Gunnar og Eilert, arrestert og dette førte med seg at arbeidsmetoden ble noe omlagt. Vi ønsket ikke å ta opp nye medlemmer i redaksjonen og de som ble opptatt senere hadde bare lite med redaksjonsarbeidet å gjøre. Det ble Hans, Erik og Reidar som skulle stå for redigeringen, men vi hadde likevel oppsynet med og ledelsen av trykkingen.

Linjen for avisen var stadig den samme, men etterhvert gav vi bredere plass for artikkelstoff som vi nå begynte å produsere selv. Vi merket nå tydelig den boya, vi skulle komme til å kjempe mot til krigsslutt: Plassmangelen. Vi forsøkte å gå over til systemet med artikkelstoff på avisens første side og sammendrag av nyhetene helt til trykningsdagen på siste side, men dette utløste en skare av protester fra leserne. De mente at avisen på denne måte mistet meget av sitt utenrikspolitiske stoff foruten at sammenhengen i utviklingen i en vesentlig grad gikk tapt. Dette sammen med at den nye ordning av stoffet medførte forsinkelser i utsendelsen av avisen gjorde at vi gikk tilbake til det gamle systemet, til våre leseres tilfredshet. Grunnen til at det nye systemet forsinket utsendelsen var at det tok meget lengere tid å sammendra gammelt og nytt stoff på 3/4 - 1 side, enn å skrive 1/2 - 3/4 side nytt stoff.

Artikkelstoffet ble plasert etter sammendraget av de første dagers nyheter, og det førte ofte til at vi kom over halvveis ned på annen side. Trykningsdagen fikk vi derfor bare plass til nyhetene fra frontene og vi måtte gjemme det meste av det utenrikspolitiske stoffet til neste nummer. Dette gjorde sjelden noe, da det utenrikspolitiske stoffet oftest bevarte sin aktualitet.

Plassmangelen gjorde at artiklene måtte gjøres korte og kanskje uten overfløydige ord. Dette viste seg å være meget heldig. Det som i første rekke interesserte leserne var nemlig nyhetene, og lange artikler tok de seg sjelden tid til å lese. Avisen skulle jo ført videre, og ble lest i smug på kontoret på W.C. o.l. Vi har senere fått mange uttalelser fra leserne som viser at de nettopp satte pris på at artiklene var kortfattet, men likevel hadde det nødvendige innhold.

Før aviskrakket i februar 1944 var vår forbindelse med avisledelsen meget løs og stoffet var derfor så gammelt da det kom til oss at det oftest ikke hadde noen interesse.

Med den nye avisledelse ble det dog iorholdsvis fort opprettet regelmessig og fast kontakt og ettersom stoffet strømmet inn og parolene fra H.L. stadig ble hyppigere, ble plassmangelen mer og mer prekar. Vi fant dog meget snart ut at avisledelsens sendinger for størstedelen inneholdt stoff som vi klassifiserte som "sladrehistorier" uten verdi for leserne. Disse ble derfor ganske enkelt oversatt, og vi gjorde et skjønnsomt utvalg av det lille som ble til overs.

Det hjalp godt å få en skrive maskin med mindre typer, hvilket førte med seg at vi fikk plass til 30 linjer mere stoff, likeledes at vi gikk over til å komme ut 3 ganger i uken. Boyen plassmangel, ble likevel aldri overvunnet, og etterhvert som "ledelsesstoffet" ble bedre og vi mottok klipp fra svensk presse og svenske og engelske og amerikanske aviser syntes vi aldri vi fikk plass til å komme med de innlegg vi selv ønsket. H.L.'s paroler ble alltid gitt forrett selv når det var for meget stoff.

Enhver artikkel som en av redaktørene skrev ble gjennomlest og kritisert av medredaktørene, både innholdsmessig og språklig. Resultatet ble en artikkel som hele redaksjonen var stort sett enige i.

Stensilskrivningen foregikk hele tiden i redaksjonen og vi fant snart ut at det var en absolutt nødvendighet at en annen enn den som skrev stensilen leste korrektur. I begynnelsen klarte vi nemlig å prestere blomster som "in småby" ist. for "i en småby" og "Joguslavia" den siste var hard å

få brutt ned. Den kom igjen i nesten hvert nummer, ja engang endog i følgende form: "Jugoslovakia". Vi hadde mangen morsom stund under jakten på trykkfeil. Også dette forhold bedret seg dog etter hvert da Erik tok et kursus i maskinskrivning og stenografi. Det ble da til at han fikk stensilskrivningen som fast jobb. Da vi kom 3 ganger i uken og det jo var populært å ha en og annen kveld fri gikk vi over til en fast arbeidsordning. Hans og Reidar tok redaksjon og radiolytting de dager det ikke ble trykket. Trykkedagen om formiddagen skrev Erik de 1/2 side som var produsert kvelden før ned på stensil. Trykkedagen lyttet så Erik sammen med Hans eller Reidar. Ventet vi særlig viktige taler eller lignende måtte dog Erik være tilstede, da han jo stenograferte. Hans og Reidar skrev ned nyhetene i stikkord, og resten måtte huskes til renskrivningen begynte etter at utredelsen var ferdig. Dette kunne føre med seg at det ble uenighet om detaljer, men vi gjennomførte at det aldri ble skrevet noe i nyhetsraportasjonen som ikke begge to hadde hørt.

Senere fikk vi diktafonen, hvilket i høy grad lettet refereringen av taler og proklamasjoner.

Stort sett kan det vel sies at vi likte redaksjonsarbeidet, men det bød ikke på megen spenning eller avveksling. Vi hadde etter tur depresjonsperioder da vi ønsket avisarbeidet dit pepper'n gror. Det var i slike stunder vi tvilte på om avisen i det hele hadde noen oppgave, og så oss om etter noe spennende. Resultatet ble dog oftest at vi gikk igang med forbedringer i avisen, særlig når det gjaldt teknisk utstyr. En oppmuntring var det hver gang vi ble sitert fra London eller vi fant våre artikler gjengitt i Norges-Nytt, Norsk Tidend eller noen av de frie aviser. Dette gav oss tro på at vårt arbeid var av verdi og var i høy grad medvirkende til at vi fortsatte vår avis etter den samme nøkterne rolige linje helt til siste nummer.

#### Vårt journalistiske testament.

KRIGENS GANG har sluttet å utkomme. Vi redaktører har igjen tatt fatt på vårt egentlige yrke. Vår midlertidige journalistvirksomhet var krigsbe- tinget, vi mente at det var på den måten vi best kunne legge vår lille sten på frihetens store byggverk.

Krigen har betydd en aktivisering av det beste i oss alle. Det norske folk viste under krigen at det er levedyktig og handlekraftig i en grad som vel de ferreste tidligere ville trodd mulig. Dette har gitt oss en ny og sterk tro på oss selv, som lover godt for framtidens Norge.

En av pressens viktigste oppgaver under krigen har vært å styrke og like den naturlige trang til samhold som nordmennene hele tiden har vært besjelet av, og som har vært selve hovedbetingelsen for at vi kunne gå ut av krigen med høyt hode. Dette samhold har ikke vært påtvunget oss, det er resultatet av en sund demokratisk utvikling i vårt land, som har gjort nordmennene til en nasjon av selvstendig tenkende og rettsfølende menn og kvinner.

Når vi nå har innstillet vårt "illegale" avisarbeide, er det ikke for å forsvinne i de politisk og sosialt passives grå rekker, som vi for folkets skyld - haper må bli få og tynne. Kun går vi til vårt arbeide på det felt hvor vi i fredstid har vår plass.

Den frie presse skal nu forvaltes av yrkes-journalister. De har under krigen vært kneblet og henvist til å leve en skyggetilværelse journalistisk sett. Nu kan de atter skrive som deres hjerte tilsier dem, de kan atter si norske lesere sannheten.

Vi "illegale" pressemenn fra KRIGENS GANG vil ikke på noen måte sammenligne oss med yrkesjournalistene, vi var alle amatører og pretenderer ikke å ha noen journalistisk innsikt eller noe politisk overblikk som andre kan na utbytte av å få del i. Når vi nu allikevel skriver dette vårt "journalistiske testamente", er det fordi vi har de varmeste ønsker og håp for framtidens Norge og vårt folk, og vi håper på denne måte å vise at man også med små og enkle midler kan utrette noe. Vårt arbeide med KRIGENS GANG har stått for oss som smått og ubetydelig. Og slik vil det vel også ofte føles for en yrkesjournalist: At det alt sammen nytter så lite. I slike situasjoner skal vi erindre Bjørnsons ord:



Hva du evner kast af,  
i det nærmeste krav,  
det skal bæres helt frem,  
av en voxende elv.

Vi har opplevd fem års naziokkupasjon og vet hva det var for en kreftsvulst på de nasjoner som ble rammet. Vi har sett hvordan nazismen, kanskje det hittil farligste samfundssystem som verdenshistorien vet å berette om, har forsøkt å ete seg inn over alt, i næringsliv og åndsliv. Men vi har også vært vidne til at der var ett som var sterkere: Demokratiet, båret oppe av frie menn og kvinner i ubrytelig samhold. Måtte denne store triumf bli en ledestjerne for journalistene i deres arbeid. Vi vet hva pressen betyr i vårt samfund idag. Måtte pressens menn benytte den makt det skrevne ord gir dem, til uopphørlig og ansvarsbevisst å fremme demokratiets sak, og måtte de la seg lede av urlig vilje til å gjøre det beste for land og folk, uten smålige klassehensyn.

Krigen har vist at nordmennene har både evne og vilje til selvstendig tenking. Dette må og kan journalistene stole på når de skriver for det norske folk. En overbevisning og et standpunkt er så uendelig meget mer verdifullt når det er resultat av selvstendig tenking, enn når det blir inngitt ferdiglaget fra andre. Den ensidige propaganda må vi nu for alltid være ferdig med her i landet. Vi må være på vakt mot nazimentaliteten om den prøver å løfte nodet, hvilken maske den enn velger å opptre under, ja, endog om den under skinn av demokrati forsøker å forkludre vår arlige streben etter renhet og klare linjer i vårt politiske og sociale liv. Intet system, ingen idé, har monopol på å være det ene sanne og rette, slik at det gir noen rett til å hevde: Hensikten helliger midlet. Det følger stort ansvar med å være journalist i et Norge som skal bygge videre i den ånd som preget vår frihetskamp. Pressens menn kan gjøre landet og folket uvurderlige tjenester.

Måtte i framtiden ikke den blinde enighet, men samholdet hjelpe oss til å holde hva vi under krigen lovet å kjempe for: Et Norge som skal være et lykkelig og fritt hjem for hver norsk kvinne og mann.

#### KRIGENS GANG (red.)

##### Distribusjonen av KRIGENS GANG.

Det som var grunnlaget for og bærer av okkupasjonstidens frie aviser var distribusjonsapparatene. Uten en stab av dyktige og pålitelige distributører hadde avisene ingen muligheter for å fylle sin oppgave som underrettingsorganer for det norske folk. Det var ikke vanskelig å finne dem som var villige til distribusjon, men det var vanskelig å finne folk som virkelig duget til dette krevende arbeid. En distributør måtte være helt gjennom pålitelig og dessuten utholdene slik at han aldri slapp av, men så avisdistribusjonen som en virkelig oppgave.

I KRIGENS GANG var det redaksjonen som valgte hoveddistributørene, og vi hadde i grunnen ingen mann som spesielt sto for denne gren av arbeidet. Det måtte da være vår senere trykker Finn, og etter at han reiste, redaktør Hans.

Vi hadde derfor ingen full oversikt over vårt distribusjonsapparat, men kjente bare til hoveddistributørene. Vi måtte stole fullt ut på disse og på deres evne til å finne dyktige medarbeidere som kunne sørge for at vårt opplag ble effektivt distribuert og at flest mulig fikk lese hvert enkelt eksemplar.

Den første tiden da alt fremdeles var på eksperimentstadiet brakte redaktørene selv ut eksemplarene i små pakker på 10-15 eksemplarer i ekki hver. Etter hvert ble avisene bedre, og det utviklet seg seg avtagere som tok flere hundre eksemplarer, og disse distributørene ble etter hvert våre hoveddistributører, mens de mindre falt bort av seg selv. Vi ønsket en jevn økning av vårt opplag ved at etterspørselen økte hos de mindre distributører. Vi tillot aldri plutselige økninger på flere hundre eksemplarer uten når vi kom over i fullt utbyggede distribusjonsapparater fra

aviser som var gått inn, men hvor distribusjonen ikke var berørt av arrestasjoner på noen måte. Vår parole for distribusjonen stod under hvert eksemplar og ble etter hvert et kjennemerke for avisen.

#### SEND AVISEN VIDERE STRAKS DU HAR LEST DEN VÆR FORSIKTIG

Forsiktighet var betingelsen for at vi skulle kunne holde distribusjonsapparatet intakt. Vi fikk også inntrykk av at våre distributører fulgte parolen, hvilket bl.a. de forbløffende få uhell i distribusjonen vidner om. Det ville være vanskelig å sette opp en norm for hvordan og under hvilke forhold distribusjonen av vår avis har foregått, da nesten hver hoveddistributør hadde sitt spesielle system, og vi dessuten også skiftet hoveddistributører en del ganger.

Det er dessuten først etter krigen at vi har kommet i kontakt med våre distributører, og da bare med de største. Vi vil derfor gjerne behandle de største distributører hver for seg, da vi mener dette vil gi det beste innblikk i denne del av arbeidet.

En av de første distributører som opparbeidet seg til å bli av noen betydning var "Clearingen". Det var en av forbindelsene til Hans som her tok opp virksomheten. Det begynte ganske smått men snart var antallet eksemplarer opp i 2-300. Da kontakten var opprettet gjennom Hans som jo tilhørte redaksjonen, kunne ikke han fortsette den direkte viderelevering. For å unngå enhver kjennskap til navn ble det ordnet slik at Hans tok med seg Reidar, og den bekjente på "Clearingen" tok med en mann til et møtested ute i byen. All avislevering til Clearingen foregikk senere fra Reidar til denne ukjente mannen. Clearingens mann ble dessuten flere ganger skiftet ut slik at faren for opprulling syntes minimal. Pakken med nyheter ble overlevert på gaten i strøket Undergrunnen, - Atheneum i den travleste morgentraffikken, hvilket kan synes meget uforsiktig, men det skjedde ingen uhell. Denne trafikk pågikk vel et år, og i den tiden fikk vi gjennom Clearingens mann forbindelse med en distributør av London Nytt. Etter aviskrakket overtok vi en tid en stor del av dennes distribusjonsapparat som tok opp til 1500 eksemplarer. Denne mann er oss imidlertid helt ukjent, og vi vet ikke hvor hans eksemplarer ble spredd. I sin rapport fra arbeidet på Clearingen sier Rolf som sammen med Christian sto for arbeidet der, at noen av eksemplarene gikk i sirkulasjon på kontoret og enkelte funksjonærer fikk med seg 5-10-20 eksemplarer hjem. Etterhvert kom også mange utenfra og fikk sine nyheter ved skranken. Det var folk fra forskjellige kanter av byen og fra alle samfundslag, og alt tyder på at denne grenen av vår distribusjon gjorde godt arbeid og hadde mange lesere pr. eksemplar. Spesielt fremhever Rolf den 80-årige "Frihetssenderen" som hver dag punktlig gikk sin lange rute i flere år til tross for at han hadde vært arrestert tidligere.

Det tilfredsstillende etter hvert ikke gatta i "Clearingen" bare å være distributører, og 6. august 1944 startet de derfor sin egen avis "Siste Nytt", som kom ut hver dag, og da også hadde morgennyheter med. Distribusjonen av K.G. redusertes derfor etter hvert til 0, men det ble dog opprettholdt en svak kontakt til S.N. Vi mottok meget cyclostyle fra Clearingen, men dette blir nærmere redegjort for i den egentlige historikk.

I september 1943 fikk vi gjennom Lilert forbindelse med Nils som fort kom opp i over 200 eksemplarer, Nils fikk under "lösenet" Erik sine eksemplarer levert på Lajorstuen trykningsdagen kl. 22 av Jens Christian som i den tiden ikke visste at han fikk avisen direkte av en av redaktørene. Sammen med Nils møtte X opp da det var meningen at han skulle overta etter Nils når denne gikk over i annet illegalt arbeid. Nils leverte sine eksemplarer videre allerede om aftenen, og også her som hos de fleste andre av våre distributører ser det ut til at avisen ble meget effektivt distribuert. Etter hva Nils oppgir har endel av hans eksemplarer sirkulert på sykehus, andre på Aker og Nyland m.k. verksteder, Universitetet og universitetet på Blindern. Videre gikk selvfølgelig endel eksemplarer til kontorer mens andre gikk direkte i hjemmene. Virksomheten til Nils skulle imidlertid få en brå slutt da han ble arrestert alt 2/11-43 dagen før et varslingsystem skulle tre i kraft. Den første som ble tatt i saken var en utenbys distributør under X. Flere brev var ikke kommet fram uten at X visste det, og kl. 23 den 1/11 ble underdistributøren tatt. Allerede kl. 2 neste morgen var X tatt, og ved en bløff fra Stapo ble han lurt til å oppgi Nils og kl. 4 ble så han tatt.

Under trusler om dødsstraff, 15 års tukthus i Tyskland, tysk tortur



o.l. forsøkte de å lure også han til å oppgi navnet videre i rekken, hvilket dog fullstendig mislykkes. Under husundersøkelsen i hjemmet fikk Nils gitt beskjed til sin søster om å varske Eilert og vi i redaksjonen fikk tatt våre forholdsregler.

Under de innledene forberedte Nils en forklaring som gikk ut på at han nok hadde fått avisen, men av en ukjent, og at avisen var levert videre til ukjente på steder som denne oppgav. Etter endel slag ble han konfrontert med X og måtte tilslutt vedgi at han kjente ham, og Stapo godtok ikke de forklaringer som var gitt. Fortsatte forberedte hjelp ikke enda de var vel supplert med slag og trusler om overføring til tyskerne og der ville det ikke bli en flatlus igjen av ham "som stapobetjenten", sa. Fra knyttneveslag gikk de over til å bruke kulle med blykule.

Resultatet ble at Nils gikk med på et møte på møtestedet som han oppga området mellom kasernen og trikkehallen, da han regnet med at X kunne ha oppgitt det riktige møtestedet som var Kinopaleet, altså på den motsatte siden av Holmenkollbanen. Nils påstår dog overfor Stapo at den ukjente hadde sagt det var ugler i løsen så det ikke var sikkert han kom neste gang. Vi hadde fått varslet og måtte selvsagt ikke. Kl. 10.20 om kvelden kom så Nils på "møtestedet" og gikk omkring ca. 1 time skygget av minst 12 - 15 mann. Resultatet ble selvsagt negativt for Stapo.

Neste dag ble Nils sendt til Bredtvedt hvor han satt 5. mdr. i eneselle og så 3½ mnd. på Berg. Stapobetjenten som hadde den underordnede behandling av saken het Stake, men saken som helhet likesom de fleste av Stapos avissaker sorterte under Krang.

Bortsett fra at vi måtte flytte trykkeri og redaksjon en kortere tid, hadde vi i redaksjonen ingen ubehageligheter i sakens anledning, dette takket være at Nils var tett. Nils visste at han var nær redaksjonen og at han måtte holde, hvis det hele ikke skulle ryke. Han holdt, men måtte følgelig lide atskillig hardere straff en om han hadde angitt oss. Dette er typisk for den faste og reale holdning våre distributører viste.

I slutten av juni begynte Reidar på et kontor som vi pleiet å kalle O.H. Her fikk han forbindelse med Finn et bekjenskap som skulle vise seg å få betydning også for distribusjonen. Det tok ikke Reidar stort over en uke å få loddet den politiske innstilling, på kontoret, som viste seg å være 100% norsk. Så var det å føle seg fram ved å levere et eksemplar av "Nyhetene fra London" etter kontortid, for å se om det var noen evner til brukbare distributører der. Det viste seg meget snart at Finn og Arvid var game for å lage en distribusjonsentral. Det var da selvfølgelig umulig for Reidar å fortsette noen utdeling på kontoret, og han leverte bare en større pakke til Finn, som så stod for den videre oppdeling. Dette skulle senere vise seg meget heldig, og etter kort tid hadde alle i firmaet glemt at Reidar overhodet hadde hatt noe med avisen å gjøre.

Det antall eksemplarer som ble utlevert via O.H. kom snart opp i 1000, men varierte stadig opp og ned. Det er ikke godt å si hvilke forhold det var som førte til denne ustadighet, men det skyldtes visstnok ikke arrestasjoner. Det var vel heller enkelte av de mindre distributører som var for godt utstyrt med nerver.

Arvid hadde 3 større distributører under seg nemlig Thor samt en tante og en fetter. Thor fordelte sine eksemplarer blandt funksjonærer ved Oppgjørskontoret hvor han var ansatt, endel gikk til Blommenholm og resten gikk til forskjellige verksteder på Østkanten. Thor fikk sine 200 eksemplarer om morgenen, og innen kl. 2 var de fleste delt ut til de enkelte lesere. Arvids tante leverte bl.a. til Ullevål Sykehus, Rikshospitalet og Vår Frues Hospital, fetteren til bl.a. Skattefogden og Kemneren. Det er i det hele morsomt å se hvordan alle valgte store bedrifter som sitt operasjonsfelt, for at hvert enkelt eksemplar skulle bli best mulig utnyttet. Ved siden av disse større leveringer kom selvfølgelig oftest mindre til private.

Finn leverte bl.a. et større antall til en tobakksbutikk nede ved kaia, og derved ble de fleste av bryggearbeiderne faste lesere av vår avis. Videre skaffet han en rekke nye kontakter i bl.a. Småbruks og Boligbanken, Storebrand og andre større selskaper. Det var alltid en effektiv distribusjon med målet å nå flest mulig lesere med ferrest mulig eksemplarer.

Etter "aviskrakket" øket etterspørslen også gjennom sentralen i O.H. Særlig fikk vi et tilbud som vi skulle få meget glede av. Vi fikk nemlig gjennom Finn forbindelse med Postverket, og etter aviskrakket tilbød

de oss det som de hadde av London Nyttis distribusjonsapparat. Samtidig var de villig til å organisere utlevering av avisen gjennom budsentalen sin. Vi kunne da koble inn på dette distribusjonsapparat det meste av vår distribusjon, og Postverket distribuerte en lang tid opp til 1400 eksemplarer. Gjennom Finn fikk vi distributører i Hamar som en tid tok 400 eksemplarer. Også denne forsendelse besørget Postverket via en postekspediter på toget og denne leverte så avispakken til vår mann i Hamar. Etter en tid røk dog apparatet på Hamar, og Stapo fikk nok en K.G. sak, som de ikke kom et skritt videre med. Forsendelsene til Hamar måtte dog innstilles.

I Postverkets distribusjonsapparat var innbefattet forsendelsen pr. post til steder over hele landet, til helt nord i Nordland fylke. Det var først og fremst til bygder og mindre kystbyer forsendelsene gikk. Avisene ble sendt til opp til 50 forskjellige adresser på denne måte. Postverket mottok eksemplarene av vår mann ved 22 tiden om aftenen og det som skulle utenbys ble så puttet i konvolutter som stammet fra Politipresidenten i Oslo, Universitetsbibeloteket, Skattefogden, Skatteinspektøren o.l. og konvoluttene ble forsynt med tjenestefrimerker som var knabbet. Konvoluttene ble så lagt i postsekkene om morgenen før de 8 Stapobetjenter som tok stikkprøver av posten var kommet. På denne måte unngikk vi det som de fleste andre aviser har vært utsatt for, hemlig at avisens utenbysdistributører ble tatt ved stikkprøvekontrollen i Oslo. Om morgenen fikk også postbudene levert de pakker som kom inn under deres rute. At postbudene kunne brukes til dette arbeide kom av at budavdelingen var 100% norsk, og arbeidet derfor kunne pågå forholdsvis åpent.

Hele vår innenbys distribusjon gjennom Postverket ble etter at den lang tid hadde fungert absolutt knirkefritt, stoppet av Sikringstjenesten, da de mente at vi satte annet og viktigere arbeide i fare. Den utenbys distribusjon og endel innenbys fortsatte dog men i meget mindre målestokk, og ikke på Postverkets område. At det foregikk viktigere arbeide som fullt ut forklarer Sikringstjenestens stoppaksjon, viser seg nå etter krigen. De samme menn som stod for arbeidet med vår avis, foretok nemlig hver kveld åpning og avskrift av ca. 200 brever som var sendt til tyske myndigheter, Quislingsmyndigheter, Stapo og Quisling selv osv. På denne måte gjorde de en uvurderlig innsats for Sikringstjenesten til sikring av nordmenns liv. De fikk f.eks. advart en lang rekke personer som ble angitt pr.brev.

Men for oss betydde stoppaksjonen at vi måtte gå tilbake til det adskillig mer tungvindte apparat, med avhenting av avisen i distribusjonscentralene. Disse var jo også en god del brukt i tiden da vi hadde forbindelsen med Postverket som leverte ut så smått som ned til pakker på 5 eksemplarer.

Det skulle snart vise seg meget heldig at vi hadde Postverket som hoveddistributør, for en dag i begynnelsen av oktober 1944 ble Arvid arrestert nede på O.H., men gjennom postbudene fikk vi fortsatt kontakt med en del av hans distributører. En funksjonær ved Oppgjørskontoret var blitt tatt på gata med et 1 månedsgammelt eksemplar av K.G. på seg. Han ble lovet å slippe fri hvis han oppgav hvem han hadde fått avisen av, og var ikke mer oppfinnsom enn at han anga Thor. Som grunn for dette angiveri oppgav han senere at han hadde noe illegalt materiell i sin kontorpult, og at dette måtte fjernes. Hele den side av saken er imidlertid meget dunkel.

Thor ble hentet på kontoret av 5 gestapo og brakt til Victoria Terrasse, hvor han snart ble tatt under behandling da han nektet å oppgi hvem han hadde fått avisen fra. Gestapistene begynte forresten å denge ham alt i bilen, og oppe på Victoria Terrasse gikk de over til bruk av batonger. Thor var imidlertid helt tett, og Gestapo begynte da den egentlige tortur, nemlig øyentorturen som går ut på at en pinsett blir stukket inn på begge sider av øyet, og så klemt til. Helt naturlig kunne ikke Thor stå for denne behandling og Arvid ble oppgitt. Thor er også typen på en helt pålitelig distributør. Det er typisk at han holdt helt til han ble utsatt for en tortur som det ikke står til noe menneske å klare. Nå etterpå er han full av anger for i det hele å ha pratet, og vi har hatt store vanskeligheter med å overbevise ham om at vi fullt ut forstår hans handlingsmåte og sogar er meget stolte over at han holdt så lenge.

Neste morgen forsvandt så plutselig Arvid fra kontoret på O.H. uten at noen merket det. Han var blitt hentet av et par mann fra Stapo, og ble med engang sendt til Victoria Terrasse. Også han fikk en innledende behan-



dling i bilen og fikk høre den vanlige frasen som vel de fleste som ble arrestert fikk høre: "Det er ikke deg vi vil ha tak i, oppgi bare hvem du har fått avisen fra, så slipper du så meget lettere selv". Arvid nektet enhver befatning med avisen, men da forhøret under knyttneveslag og tamp fortsatte på Victoria forsto han etterhvert at noe var røbet. Han erkjente da at han hadde distribuert endel eksemplarer av K.G., men han nektet ett hvert kjennskap til hvem han hadde fått avisen av. Han laget en forklaring som gikk ut på at han hentet avisen ute i arkivhyllen annenhver dag, men han visste ikke hvem som la dem der. Merkelig nok godtok Gestapo denne forklaring, men det må antakelig tilskrives at de også visste om Finn i sakens anledning. Det er ikke mulig å få bragt på det rene hvem som har angitt Finn, men det er i hvert fall sikkert at de visste om ham da de kom for å ta Arvid.

Senere på dagen kom ar.Laux i spissen for 5 gestapomenn for å arrestere Finn som dog ikke var inne og dette resulterte i at Finn og Reidar måtte gå i dekk. Dette hører dog ikke inn under distribusjonshistorien.

Allerede noen tid før Arvid ble arrestert var Finn opptatt i vårt trykkeri, og distribusjonen var isteden for overlatt til Per som også var ansatt i O.H. Han ble benyttet både til å bringe ut en del større pakker om aftenen, foruten at han om morgenen hadde smådistribusjon som en lang tid oversteg 1000 eksemplarer. Da Per på denne måte sto med kontakter til en stor del av vår distribusjon og samtidig kjente sine kontakter oppover, nemlig Finn og Reidar, laget vi et varslingsystem. Per skulle hver aften etter endt runde ringe et telefonnummer og varsle at alt var i orden. Dette skjedde ved intetsigende telefonsamtaler mellom ham og Reidar. Vi regnet på denne måte å være godt sikret om Per skulle bli tatt om aftenen, når han dro avgårde med et forholdsvis stort opplag. De kontakter som Per holdt forbindelsen med var intakte helt til krigens slutt, og Per hadde ingen uhell. Dette til tross for at han særlig var med i tiden etter at gatekontrollene begynte.

Om morgenen hadde Per ca. 20 kunder, som han dels hadde skaffet selv, og som dels var anvist gjennom oss. Av de største nevner vi Ullevål Sykehus, Bidragsfogden, Innenriksdepartementet, Akers Mek., Oslo Byrett, Bærum Jernopplag, Smaen Tobakksforretning, Bergs Privatbank, Storebrand. Av de eksemplarer som ble levert til Bærum Jernopplag gikk endel videre gjennom Hydro, og havnet på Sørlandet.

Hele det distribusjonsapparat som på denne måte spredte seg ut fra O.H. organiserte seg igrunnen selv, idet det ble bygget opp helt nedenfra, og bare utvidet ved naturlig økning i etterspørselen. Uten Finn - "mannen med forbindelsene" - som gikk inn for å samle og organisere dette distribusjonsapparat, var dog neppe det hele gått så knirkefritt som det gjorde. Foruten de grener jeg her har pekt på, gikk det selvfølgelig en god del mindre grener ut fra O.H. De som stod for distribueringen i disse grener, hadde kanskje mindre initiativ og økningen i disse grener var svært beskjedne. Til gjengjeld ble det ingen arrestasjoner, men det må understrekes at den arrestasjon som virkelig satte hele redaksjonen i fare for å bli arrestert, bare skyldtes det uhell at en løsmunnet mann ble tatt med et eksemplar som var l.m.d. gammelt.

Distribusjonsapparatet i O.H. var imidlertid bare en av de større utleveringskanaler som løp ut fra redaksjonen.

I april 1944 fikk Erik som var en av redaktørene, gjennom en del ledd forbindelse med Arne, som snart skulle vise seg å bli et betydelig formidlingsledd. Snart var han mellommann for formidling av 800 eksemplarer. Han fikk eksemplarene levert i centrum og drog derfra til Ullevål Hageby, hvor han idere fordelte i større pakker. Blandt hans større tagere var Kåre Andersen som senere ble henrettet p.g.a. sabotasje. Videre hadde han distributører i større firmaer som Ingwald Nielsen, Nerlien, Spikerverket og i Aftenposten. Grethe mottok 300 eksemplarer av ham, 200 av disse ble levert ut i Ullern og Frognerstrøkene. Marit leverte til Norsk Elektrisk & Brown Boveri A/S., Skabo Jernbanevognfabrikk A/S og noen eksemplarer til A/S Per Kure. Det var ikke noe overveldende antall Marit sendte ut, høyst 50 - men hun valgte bedrifter hvor de nådde mange lesere.

Signe mottok også sine eksemplarer via Arne, og hun leverte videre til Kirke-Sosial-Politidepartementet, Vinmonopolets kontorer, Berg Sykehus,

en tannlege osv. Det er påfallende hvor mange av distributørene det er som har levert videre til tannleger, men i grunnen er det jo logisk riktig. Tannlegen kjente sine kunder og kunne gi avisen til dem de var sikre på. Enn videre hadde de hele dagen full anledning til å gi pasientene korrekte nyheter.

Som et bevis på distributørens iherdighet og oppofrelse nevner Signe, en betjent i Kirkedepartementet. Han sanket nyheter for hele uken, og rodde så om søndagen ut til noen fiskere på øyene i fjorden. Det er klart at nettopp på slike ensomme steder hadde avisene en misjon som støtte i holdningskampen.

Etter en tid måtte Arne slutte som mellommann, og vi begynte å bruke Per til å bringe avisen opp til Ullevål Hageby, mens redaktør Hans overtok noen av utleveringsstedene. Det skulle vise seg at det var heldig at den direkte kontakt med noen av stedene var brutt på en slik måte at det ville være så å si umulig å rulle opp og ta redaksjonen. Marianne begynte vintere 1940 beskjedent med å distribuere 10 eksemplarer som hun fikk av Ludvig Hansen som i februar 1945 ble skutt for sabotasje. Marianne øket dog raskt opplaget, og særlig var økningen sterk gjennom Kjøbmansbanken som til slutt kom opp i 100 eksemplarer. Marianne sluttet også etter en tid, for å overta lyttertjenesten for Radio Nytt, som hadde tenkt å starte igjen etter at den hadde vært rullet opp. Vi fikk dog først hennes forbindelser, og overtok selv leveringen til bl.a. Kjøbmansbanken, og mistet ingen distributører hverken ved at han eller Arne sluttet. Kåre som stod for distribusjonen i Kjøbmansbanken leverte eksemplarer ut over skranken. Foruten K.G. distribuerte han F.L. og en rekke andre skrifter så banken ble til slutt riktig en farlig central. Herfra gikk eksemplarene bl.a. til Sogn Hageby (minst 2000 lesere pr. dag), Ullern skole, Lunds Mek. Verksted, Kragersø, Maløy, Aagst, Politiet, samt til en rekke enkeltpersoner og bedrifter. Kåre selv sendte 3 ganger i uken avisen til Trondheim, Hemsedal og Modum.

Dette vidt forgrenede og utmerket organiserte distribusjonsapparat skulle imidlertid ryke etter bare 3/4 år. Lidt i oktober ble Marianne satt i forbindelse med en mann som ville "ha trykt en del artikler og dessuten ønsket å få temmelig store mangder illegale aviser som bl.a. skulle sendes Grini og en del gutter på Skauen". De som hadde satt Marianne i forbindelse med karen var både eldre og mer erfarne i illegalt arbeid enn henne. Derfor hadde hun ingen mistanke og leverte ham både selv aviser og satte ham i forbindelse med Kjøbmansbanken hvor han bl.a. fikk 500 eksemplarer av Krigens Gang. En ganske kort tid fikk dog Marianne og hennes venner mistanke til mannen og satte igang undersøkelser. Det de fikk greik på var ikke særlig oppløftende, men da de manglet beviser satte de seg fore å skygge ham. Marianne skulle være agn og møte ham ved Undergrunnsbanen, men der stod ikke mannen, men Gestapo ..... Fortsettelsen ble en del harde forhør, hvor de ikke fikk ut av Marianne annet enn hva de selv visste fra før av, bl.a. var hun til forhør hos Fehmer, deretter fulgte fengsel i eneselle til krigsslutt.

Kåre var blitt skygget en tid, men ble så 17/11 passet opp utenfor banken og arrestert av Gestapo. Kåre hadde en medhjelper i banken, som også ble skygget, og som Kåre var redd skulle bli tatt. Spørsmålet ble for Kåre hvordan han skulle få vekk denne karen før han ble nødt til å oppgi hans navn. Et 4-timers forhør førte ikke til noe resultat for Gestapo, selvom de tradisjonelle slag ble tildelt. Kåres nøkler ble så tatt av Gestapo, og medhjelperen skulle arresteres neste morgen. På forespørsel opplyste Kåre at banken åpnet kl. 9., men neste dag var lørdag, og banken åpnet 8.30 og han regnet da med at denne halvtime skulle bli medhjelperens redning. Det ble den da også og da Gestapo kom var fuglen fløyet og havnet etter en tid i Sverige. Kåre måtte tilbringe resten av krigen på Grini og Mysen. 2 mann til ble arrestert i samme forbindelse på grunn av samme angiver som het Alf Flesland. Flesland var angiver av profesjon, og hadde opparbeidet seg stor dyktighet i yrket. Han ble skutt i Oslo ved juletid 1944, og det er synd å si at vi i K.G. gråt synderlig over dette dødsfall. Våre medarbeidere var i midlertid som vanlig tette, og ingen flere enn de Flesland direkte hadde kontakt med kom i heisen. Vi fikk stadig mer det utvilsomt riktige inntrykk at med de medarbeidere vi hadde, var det selv trygge og kunne rolig fortsette med avisen, om en eller annen distributør ble tatt.

I nesten 2 år var onkel Anton en av avisens mest trofaste og dyktige



støtter. Onkel Anton er på en måte i et av de største papirgrossistfirmaer her i byen. Forbindelsen med ham fikk vi gjennom Hans som kjente Kine, datteren til firmaets eier. Kine ble siden en uvurderlig hjelp for oss på vårt trykkeri. Nede hos onkel Anton ble det første illegale skrift avskrevet og utsendt allerede 10. april 1940, og siden har illegal virksomhet pågått der gjennom hele krigen. Av illegale aviser har de distribuert "Vi vil oss et land", London Nytt, Vårt Land, For Konge og Fedreland, Fritt Land, Kronikken og Krigens Gang. Dessuten er det levert papir til 7 aviser til et samlet beløp av 10.000 kr., hvilket tilsvarer 1 1/2 million ark cyklestyle. I den tid en hadde kontakt med onkel Anton, beskjeftiget han seg vesentlig med vår avis når det gjaldt distribusjon, og han mottok fra 200 til 500 eksemplarer. Disse ble fordelt på 5 hovedavtagere og spredt ut over hele Oslo. Videre ble ca. 50 eksemplarer postlagt til 50 mottagere i Hallingdal, Krødshøgda, Hvasser og enkelte spredte steder utover landet. Det er ikke lite av kontortiden som er gått med til å skrive ut konvolutter og postlegge disse 50 brever, foruten alt det som skulle ordnes med papir-utlevering o.l. til illegalt formål. Men hele firmaet med onkel Anton, som selvskreven leder gikk inn for arbeidet, og alt gikk knirkefritt uten avbrekk. Vi vil understreke det beundringsverdige i at onkel Anton gikk inn for distribusjonen enda meget annet kunne synes å bli satt i fare ved det. Men han stolte på sine folk i sitt distribusjonssystem, og helt til krigen sluttet gikk alt bra der nede, et sted som det absolutt må ha vært en drøm for Gestapo å komme over under en razzia. Avisdistribusjonen var jo det arbeidet som lettest kunne ruller opp under krigen, da det var så vidt forgrenet.

Gjennom et av budene til Kjøbmannsbanken fikk vi forbindelse med Olav som skulle vise seg å være en meget dyktig distributør. Olav forteller følgende om sitt arbeide:

En av Olavs underdistributører var en jernbanemann, og han ordnet med leserruter fra flere stasjoner mellom Oslo og Drammen, og hadde lesere helt opp til Hokksund og Vikersund og nedover langs Sørlandsbanen. En gang lyktes det ham for en kortere tid å få smuglet inn nyheter til Grini med fanger som arbeidet på Lysaker st. Han stakk da nyhetene bort i lasten eller i tomme fyrstikkesker, og fangene var meget takknemlige, for nyhetstjenesten var den gangen ikke så godt organisert på Grini.

En førsteklasses medhjelper hadde Olav i Erik fra Høvik. Erik hentet sine eksemplarer i en kasse i bankens bakgård og brakte dem skyndsomt til sin bil og kjørte så til Mustad & Sønn i Kongensgate hvor distribusjonen begynte. I denne bedrift fikk 200 mann lese avisen, og etterat eksemplarene var benyttet der tok en del arbeidere avisen med seg til sine hjemsteder. Erik kjørte imidlertid ut til Sandvika distrikt med hovedparten av de eksemplarer han mottok. Avisen ble puttet ned i knottsekker, og alt gikk bra selvom tyskerne foretok kontroll nesten hver gang Erik kom kjørende. En gang var tyskerne så ihardige at de begynte å rive hull på knottsekkene og føtøk den mest høyaktige kontroll, men heldigvis kom de ikke over sekken med det "verdifulleste" av hele lasten som Erik kaller det.

Eriks eksemplarer ble meget godt utnyttet og det var oftest ca. 20 lesere pr. eksemplar. Bedrifter på Lysaker ble forsynt, tømmerhuggere i Nordmarka, bensinstasjoner osv. Alf hentet også sine eksemplarer hos Olav i Fellesbanken. Foruten å levere ut en del aviser i byen sendte Alf en hel del eksemplarer ut til landdistriktene, således til Austmarka, Arnes, Voldbu i Valdres, Nord Aurdal, Vang i Valdres, Eggedal, Hovet i Hallingdal, Geilo, Hadeland, Orsta i Sunnmøre, Trondheim, Trysil, Søndre Land, Lillesand og Løten. I sannhet en mann som visste å utnytte det opplaget han fikk. Som et bevis på den glede og oppmuntring avisene var nevner Alf at i Arnes lå mange skoghuggere på skauen. De sendte en mann til bygden for å hente avisen som kom pr. bil. Det hendte at mannen måtte stå og vente på bilen hele dagen og han mistet således en hel dagslønn, men det gjorde ingen ting, nyhetene var mere verd for ham.

Arne opplyser at av hans eksemplarer gikk de fleste til større bedrifter som Steen & Ström, Carl A. Höyers Stomatofabrikk, Norske Folk, Statens tekn. institutt osv. Endel ble dog sendt utenbys bl.a. til Bangsund i Nordland, Gran på Hadeland, Hankö, Ringebu, Setesdal. En annen forteller at en del av hans eksemplarer ble sendt utenbys i tjenestebrev fra luftvernet til Ryfylke. En margarinfabrikk sendte eksemplarer med smør.

bilene utover bygdene i distrikter helt ut til Alverum, Fettsund og Moss. Riktignok en noe uregelmessig rute, men avisen kom på denne måte fram til distrikter hvor den kunne gjøre mest nytte.

Gjennom hovedagenturet fikk vi forbindelse med Gosse, en av London Nytt's tidligere hoveddistributører. Gosse distribuerte foruten K.G. også F.L., men K.G. i et betydelig større opplag, da vi kunne skaffe alt han ba om. I distribusjonssentralen til Gosse arbeidet foruten ham selv "Eva", "Dagny", "Jens" og "Eugen". Gosse hadde 4 personlige ruter og opplaget ble sortert til abonnentene i en leilighet som var skaffet av "Eva". En flershet av abonnenter hørte til L.N's lesere, men av forsiktighetsgrunner ble dog alle som var kommet til umiddelbart for aviskraket sjaltet ut. Steder hvor forholdene ellers var utrygge ble også droppet. Forat distribusjonen skulle kunne fortsette uhindret om noen av dem kjente rutene, ble tatt, ble 4 mann orientert om de 4 ruter, men hadde ellers intet med arbeidet å gjøre. Avisen kom ut til leserne hver gang, bortsett fra en enkelt gang, da endel av opplaget ble ødelagt p.g.a. razzia i nobolaget. Gaten ved leveringsstedet ble sperret og soldater plasert som vakt i porten, men det var blindalarm for avisens vedkommende. Rutene ble fra tid til annen variert for å forandretidspunktet for leveringen på de forskjellige steder. Det var arrangert et signalsystem, som de få ganger det var i bruk fungerte upåklagelig, og hvor det ved direkte kontakt med abonnenten kunne bli sørget for "upersonlige" leveringsplasser. Her som i en rekke av de andre distribusjonssentralene førte arbeidet med avisen også mange andre oppdrag med seg. Folk henvendte seg til avisens folk, som for de fleste var et bindeledd med motstandsbevegelsen, med nær sagt alt, f.eks. dekningssteder, eksport til Sverige, forespørsel om fanger, understøttelse. Kontrakter ble sluttet og service ble ydet, hvor det lot seg gjøre. "Det var med andre ord endel av avisen", skriver Gosse. Mottoet for Gosses gruppe var: "Forsiktighet, var ukjent hvis du kan, men unngå mystikk."

De som her er nevnt er på langt nær alle som var våre støtter i arbeidet. Vi hadde i den tid vi drev en rekke forskjellige distributører, og felles for dem alle er at de for full damp gikk inn for oppgaven å spre nyhetene til flest mulig lesere. De fleste hadde minst 10 - 15 lesere pr. eksemplar, og på den tid da vi hadde vårt største opplag leste vel 75 000 mennesker K.G., 3 ganger i uken. Felles for våre distributører er også at de nesten konsekvent brøt forbudet mot å blande sammen sivil.org. og Mil.org. oppgaver. Halfdan og Björn f.eks. drev privat eksporterte for spesielt hurtige transporter. Dessuten drev de framstilling av illegale tyske og norske stempler og klisjeer av enhver art. Hvis vi i redaksjonen under krigen hadde hatt full kjennskap til denne sammenblandingen av virksomheter ville vi kanskje stillet oss noe tvilende ettersom vi jo kjente til f.eks. Mil.org's påbud til sine folk, med forbud mot å beskjeftige seg med noe avisarbeide.

Vår erfaring har imidlertid vært at om avismannen røk for avisen ble ikke annen virksomhet blandet inn i saken. Og omvendt - vi hadde ingen ubehageligheter når noen av våre distributører ble tatt i andre saker. Det kan også syntes uforsiktig at vi for en del selv bragte ut avisen til hoveddistributørene. Dette var dog mest i den første tid vi hadde forbindelsen med distributørene senere ble utbringelsen besørget av Finn og enda senere av Per og en pike som hadde denne utleveringen som sin eneste oppgave. Når vi i redaksjonen selv gikk var det for å få et personlig inntrykk av distributøren, men vi gikk alltid under dekknavn og bodde senere på steder ingen kjente.

Distributørene hadde det farligste arbeide i avisen, og de fortjener i første rekke lesernes og redaktørenes takknemlighet. De hadde en nerveslittende jobb, men det ble for dem som for alle andre som drev illegalt arbeide under krigen en vane, noe som hørte med til dagens arbeid, og ikke en eneste har uttrykt annet enn at arbeidet med avisen var en stor glede for dem.



Russland: Tyske motangrep i Kubanområdet er slått tilbake. Russerne holder sine stillinger i Lissitsjenskområdet på Donczfronten.  
Atlanteren: To tyske blekadebrytere, henholdsvis på 5000 og 8000 tonn, ble senket av sine egne mannskaper etter at de var blitt oppbragt av britiske krigsskip.

Utdrag av Churchill's tale, 19/5 - 43.

Churchill ble møtt med stormende jubel som varte i flere min. da han steg opp på talerstolen i Representantenes hus i Washington idag. Han uttalte bl.a.: Det er idag 17 mndr. siden jeg sist var her, og jeg takker for denne strålen de mottagelse jeg har fått. Den er godt tegn på det gode samarbeide mellom oss. Intet er heller viktigere enn at U.S.A. og England samarbeider intimt, skal seiren vinnes hurtig. - Om krigen i Østen uttalte han: I Englands historie har vi aldri lidd så store nederlag som i Stillehavet, men vi vil slå japanerne til slutt, side om side med våre amerikanske allierte. Ikke bare det amerikanske, men også det brit. flyvåpen skal settes inn i den luftoffensiv mot Japan, som må innledes så snart som mulig. Om ubåtfaresaken sa han: Våre forholdsregler mot ubåtene blir stadig bedre. Det viser de lave senkningstall for siste mnd. Kampen om Atlanterhavet er av vital betydning for oss, og vi er iferd med å vinne den. De amerikanske flyvåp. i England foretar for det meste nattangrepene mot den tyske rustningsindustri, mens engelskmennene foretar de fleste dagangrepene. Det har vært stilt følgende spørsmål: Kan man vinne over Tyskland fra luften? man må ihvertfall forsøke det mens man forbereder andre måter. Vi har utrette meget med våre angrep mot den tyske krigsindustri, og vi vil stadig øke angrepene. Alt må settes inn på så snart som mulig å gjenoppta kampen tillands mot våre motstandere. Jeg er kommet hit med mine generaler og militæreksperter for å tilrettelegge den videre offensive plan. Jeg håper også å få istand et møte med Stalin og Chiang Kai Chek. Store og alvorlige operasjoner ligger foran oss, ikke en dag gå fra oss; Svære byrder er lagt på Russland, og det er vår plikt å ta på oss, større ofre i 1943. Tyskland er ennå meget sterk, og mange overraskelser og skuffelser kan ennå møte oss. Den største fare ligger imidlertid i at krigen skal trekke i langdrag.

Nyheterne 19/5 - 43.

Tyskland: Demningsprengningene. Dortmund og en del av Kassel er under vann. Duisburg er alvorlig truet. Speidertokter har vist at Møhnereserveværet nesten tømt. En mengde vannverk er oversvømmet, broer revet vekk og veier og jernbaner oversvømmet. Både industrien og transportsystemet lider således.  
Flyoffensiven: Br. jagerfly har angrepet mål i N-Frankrike. 2 tyske fly ble skutt ned, hvorav en av en norsk flyver. Bombe-fly angrep bl.a. Abbeville og Pcis 121 tyske jagere ble ødelagt i løpet av torsdag, fredag og lørdag.  
Middelhavet: All. fly angrep Pantellaria voldsommere enn noen gang før. Det ble kastet ned nesten 100 tonn bomber over havna, skipene og flyplassen. Det off. tall på de fanger som er tatt i Tunis under slagets siste fase er kommet opp i 200 000. Brit. u-båter har senket en it. destroyer og 5 handelsskip samt skadet 6 andre. Den brit. understatssekretær for flyvåpenet Balfour uttalte: Det er ingen avtale om at Rom ikke skal bombes, og det vil bli bombet når som helst det passer inn i de all. planer.

Nyheterne 20/5 - 43.

Vestfronten: Moskitofly angrep i natt mål i Berlin. Jagerfly angrep flyplasser og sambandslinjer i Frankrike og Belgia, ingen fly gikk tapt. Tunge tyske jagerfly ble skutt ned, 6 britiske fly gikk tapt. Flommen fra de to sprengte dammer har nådd et punkt 100 km. fra Møhnedammen. Jernbanebrua ved Hardecke på jernbanen mellom Dorthmund og Dusseldorf er ødelagt. Kiftetomtene ved Dahlahusen og flyplassen ved Fritzslau, som er en av Tysklands største militærflyveplasser, er oversvømmet.  
Middelhavet: Allierte fly angrep mål på Sicilia og Sardinia kraftig. 29 fiendtlige fly ble skutt ned, 4 allierte savnes. Franske flåtestyrker har okkupert den italienske øy Galita 80 kvartmil s. for Sicilia.  
I Russland er tyske motangrep slått tilbake på Kubanfronten. 1000 tyskere ble drept. Russerne har bedret sine stillinger ved Donetz. På Attu i det nordlige Stillehav har amerikanerne drevet japanerne ytterligere tilbake. De har erobret en viktig fjellstilling.

AVISEN ER IKKE BARE SKREVET FOR DEG, SEND DEN VIDERE,  
MEN VÆR FORSIKTIG MED HVEM DU GIR DEN TIL.

Nyheterne 12/7-43.

Sydfronten: Den hurtige allierte på Sicilia fortsetter. Henimot 4000 fanger er tatt, hvoriblandt en italiensk general, Dave, sjef for 206 it divisjon. Augusta, Ragusa og Pallazallo er inntatt av de allierte. Augusta er en av de viktigste krigshavnene på Sicilia med ubåthavn og flyhavn. Ragusa med 49000 innb. er hovedstad i provinsen Syrakus. Pallazallo er et viktig veiknutepunkt. Det er stor aktivitet overalt etterat forsterkninger er begynt å ankomme til de allierte. Over 8000 fartøyer deltar i forsyningen. 28 fiendtlige fly ble ødelagt under omfattende bombeangrep mot Sicilia. 2 destroyere som eskorterte en aksekonvoi ble skutt ibrand, mens 2 av konvoiens handelsskip ble senket. 240 lastebiler er ødelagt under all. bombeangrep mot transportkollonner. 2 jernbanebruer syd for Messina er likeledes ødelagt. 12 allierte fly gikk tapt under disse operasjoner. Allierte fly fra Storbritania gjennomførte et konsentrert og kraftig angrep mot Torino i Nord-Italia i natt. Svære skader ble gjort. 1 allierte fly gikk tapt. All. jagerbombe-fly angrep jernbanemål i Frankrike, Belgia og Holland.

Russland: Den tyske offensiv i Russland har bare liten framgang. Mellom Kursk og Orel er den stanset. Bare ved Bjelgorod angriper tyskerne heftig 122 tyske tanks ble i går ødelagt.

Østen: Ved et nytt sjøslag nord for Ny Georgia ble 1 jap. krysser og 2 destroyere senket.

Amerika: 6 handelsskip ble sjøsatt igår og dermed er 883 skip blitt ferdig i år.

Finnland: Etterat det finske frivillige korps av Waffen - SS er kommet tilbake fra sin innsats på Østfronten er ikk noe nytt korps blitt oppsatt. Først etter påtrykk har den finske regjering gått med på å la tyskerne få hverve folk, dog bare blandt dem som ikke kan innkalles til finsk militærtjeneste. Om noen har latt seg hverve, vites ikke.

Utdrag av Arne Ordings kronikk 13/7.

5. juli i år begynte tyskerne sin 3. sommeroffensiv i Russland. Med store anstrengelser har det lyktes dem å skrape sammen 190 divisjoner. Denne har må ansees å være en betydelig maktfaktor. - Da tyskerne gikk igang med denne offensiven, var det dem om å gjøre å nå sine mål innen de all. fikk satt igang en offensiv i Middelhavet, samt å komme russernes offensiv i forkjøpet. - I 1941 gikk tyskerne til angrep over hele fronten, i 1942 bare på sydfronten og nå bare på et mindre område mellom Orel og Kharkow. Tyskernes angrep gjelder det russiske framspring ved Kursk. De åpnet angrepet med 30 divisjoner, hvorav bare halvparten mekanisert. Tyskerne har sannsynligvis betydelig reserver av infanteri, men det er en stor forskjell fra tidligere offensiver; idet de denne gang ikke har herredømmet i luften. Man regner at tyskerne har 2000 fly i første linje på hele Østfronten. Imidlertid er tapene svære. Således har det russiske krigskommunikat meldt om ødeleggelsen av over 1100 tyske fly. Likeledes er over 2700 tanks ødelagt. I det sydlige avsnitt er det dog lyktes tyskerne å drive en kile inn i de russiske linjer. Her kjemper 4 mekaniserte SS-divisjoner som tilhører de beste tyske elitetropper. Stort sett er de resultater som tyskerne har nådd, små i forhold til innsatsen og til tapene de har lidd. Deres krigsmål, å rette ut og forkorte fronten, fordrer ved å skape en stabil front for defensiv krigsføring, har de ikke nådd. Det ser ut som om deres offensiv er ved å låses fast. Natt til lørdag gikk de allierte iland på Sicilia. Forut for landgangen hadde all. fly bombet kraftig tilførselslinjer og flyplasser. Tropper ble landsatt med glidefly og fallskjemtropper sluppet ned. De allierte var hele tiden herrer i luften, hvilket muliggjorde at all. flåtestyrker effektivt kunne beskytte landgangstroppene og dekke dem med sin langt-rekkende kanoner. Kystartilleriet ble således bombardert og satt ut av spillet. - De allierte gikk iland på en 160 km. lang kyststripe på det sydøstlige Sicilia. De brit. tropper under general Montgomery landet i området fra Syracus til Pozzalo, de amerikanske under general Patten i bukta ved Gela og Liccata. De område hvor de all. gikk iland, var lett tilgjengelige med sine flåte sandstrender. Mellom disse områder røkker fjellene helt ut til kysten. Nå er det også opprettet kontakt her.



Flere flyplasser er erobret. I Syracus har de allierte fått en utmerket havn for lossing av tungt materiell, som tanks og kanoner. Fra Syracus rykker de brit. tropper nordover langs kysten mot Catania og har inntatt Augusta. Amerikanerne rykker vestover mot Agrigento. Man regner at det står 300 000 italiennere og 100 000 tyskere på Sicilia. Av italienerne er de fleste garnisonstropper, og av tyskerne er en stor del knyttet til flyvåpnet. Man regner at aksene har 7-8 div. mobile kamptropper, og at disse vil bli benyttet til konsentrerte motangrep. - De viktigste og beste veier på Sicilia går langs kysten, mens veiene i det indre av landet er i en dårlig forfatning. Dette sammen med mangel på vann, vil gjøre det vanskelig å operere på de indre linjer. Av denne grunn må de allierte så snart som mulig søke å trengte inn i det indre av landet. - Det ser ut til at de allierte er overlegne i luften. Den intense bombing av aksens flyplasser har gjort at aksene i stor utstrekning er henvist til flyplasser på fastlandet. Den italienske flåte er delt i to; en del ligger i Spezia i nord og resten i Tarent i øst. Disse flåtestyrker har hittil holdt seg passive, men meget tyder på at de gjør seg klar til aksjon.

#### "Njardarheim veidemark."

Det skulle være unødvendig å påpeke at ingen gode nordmenn gjester nazistforetagendet "Njardarheim veidemark"s hytter i sommer, men vi gjør det allikevel. Altså: Ingen på hyttene i Petesdalesheiene. Teltturer er tillatt.

#### Nyhetene 14/7-43.

**Sicilia:** Allierte tropper på Sicilia har ifølge meldinger fra Algier erobret byen og flyplassen Comiso, som er den viktigste flyplass i SØ Sicil. Lenger v. er jernbaneknutepunktet Naro, 25 km. NV for kystbyen Licata erobret. I Augusta er alle havneanleggene i brukbar stand. 42 aksefly ble ødelagt under allierte omfattende flyopprasjoner over hele øya i går. Tunge amerikanske bombefly kastet i går ved dagslys over 200 tonn bomber mot Crotona og Vibo Valentia i Syd-Italia. Den 206 italienske divisjon er blitt neste helt tilintetgjort under harde kamper med de allierte. 2. it. handelskip til er blitt senket og 2 destroyere til skadet nord for Sicilia. Landsetningen av tropper og forsyninger fortsetter. Det meldes om øket fiendtlig ubåt-virksomhet i farvannene omkring Sicilia, men de alliertes motforholdsregler viser seg meget virkningsfulle. Den italienske flåte glimrer fremdeles ved sitt fravær. De all. trenger stadig dypere inn på øen, og er på et sted nådd 48 km. fra kysten. Antallet fanger øker stadig. Ved Gela er konsentrerte tyske motangrep av panserdivisjoner - hvoriblandt "Hermann Göring div." - blitt slått tilbake av amerikanerne som tilføyde fienden store tap. **Russland:** Det har ikke vært noe nytt tysk angrep i Orel-Kursk avsnittet siste døgn. Russiske motangrep slo i går tyskerne tilbake noen steder i Bjelgorod-avsnittet. De siste 9 dagers kamper har kostet tyskerne 2700 ødelagte eller skadete tanks og 1200 fly.

**Vestfronten:** Britiske bombefly gjorde i natt et kraftig angrep mot Aachen som er et viktig jernbaneknutepunkt for tyske krigstilførsler til Frankrike, Holland og Belgia, og dessuten et sentrum for kulgruve og industrivirksomhet. 20 fly savnes. I dag angrep tunge amerikanske bombefly 3 tyske flyfabrikker i Nord-Frankrike.

**Øsren:** Allierte tropper har erobret 2 befestede stillinger til ved Munda på New Georgia. I et sjøslag i Kulabukta er 4 av 10 jap. krigsskip ødelagt. **Frankrike:** Franskmennene feirer i dag sin nasjonaldag, 14. juli. De kan ikke feire den fritt, men hemmelige organisasjoner har oppfordret alle franskmenn til å gå stille og rolig ut på gaten kl. 7.45, uten å provosere, for på denne måte å demonstrere sitt samhold. 14. juli er ikke bare en alminnelig nasjonaldag, men også et symbol på det vi alle kjemper for: **DET FRIE MENNESKES RETTIGHETER.**

Avisen er ikke bare skrevet for deg, SEND DEN VIDERE.

#### Nyhetene søndag 18/7 - 43.

**Middelhavsområdet:** 500 allierte fly bombet igår natt Neapel. Det var det største angrep som hittil er utført mot Italia. Flyene kom i bølger med få minutters mellomrom fra baser i Nordafrika og Midtøsten, og det oppstod mange branner i industriområdene. Det kgl. Arsenal og en stor torpedofabrikk fikk flere fulltreffere, og det var to store eksplosjoner, en i det kgl. Arsenal og en i et ammunisjonslager ved en jernbanestasjon. Dessuten slapp 75 fly fra Midtøsten igår 160 tonn bomber over Neapel. På Sicilia er Agrigento inntatt av amerikanerne under heftige kamper. 4000 italiennere overga seg. Amerikanerne er rykket videre og har inntatt porto Empedocle. Kraftige motangrep av Hermann Göring-divisjonen er slått tilbake her. På østkysten er det bitre kamper syd for Catania. De engelske tropper står nu 11 km. fra Catania. En tredje italiensk general er tatt tilfange sammen med hele staben for 207. it. kystdivisjon. En tredjedel av Sicilia og over 30 000 fanger er nå i de alliertes hender. Siden fredag er følgende byer erobret på Sicilia: Cannicattini, Cannicatti, Banji, Vittoria, Modica, Palma di Monteciarì, Campobello, Sottino, Riesi, Biscari, Misjone, Comiso, Vizzini, Agrigento og Porto Empedocle. - General Alexander har sammen med "Allied military government" (Betegnes forkortet "Amgot", og er en organisasjon som er opprettet for å ordne forholdene i de befrie områder) utstedt sine første forordninger på Sicilia, idet alle fascistiske org., hvoriblandt Det fascistiske landevern og ungdomsorganisasjonen, er oppløst. All politisk virksomhet er fornudd. Tale- og trykkefrihet er gjenopprettet, og alle lover som gjør forskjell på folk og raser er opphevet. - Italienske fanger har uttrykt sin misnøye med fascistpartiet og tyskerne, som har truet med å skyte alle italiennere som ville overgi seg. Mange av de italienske soldater var stolte over at de ikke hadde løsnest skudd mot amerikanerne, som de anser som Sicilias befriere. **Østfronten:** Russerne har rykket 10-12 km lenger frem på Orelfronten, og står nu bare 25 km. øst for Orel, som er under artilleribeskytning. 162 panservogner ble ødelagt igår. Mellom Orel og Kursk er tyskerne kastet tilbake til sine opprinnelige stillinger. Et av russernes hovedmål synes å være Brjansk-Orelbanen. De står 15 km. fra den i nord, og den trues også fra syd. **Det fjerne Østen:** 17 japanske krigsskip er i de siste 14 dager senket ved Salomonøyene. I løpet av 18 dager er 300 jap. fly ødelagt mot 53 allierte. 200 all. fly har senket 7 jap. krigsskip under ett angrep, 49 jap. jagere ble herunder skutt ned mot 6 allierte. **Jugoslavia:** Jugoslaverne har slått tilbake en tysk-italiensk offensiv. I Bosnia er en hel bataljon utslettet, og jugoslaverne forfølger den vikende fiende. **Belgia:** En av de største hemmelige aviser i Belgia "Le Partisan" gir instruksjoner om jernbanesabotasje og oppfordrer til å helle sand i smørekopper og i smørelje, kaste muttere og skruer i cylinderne osv.

#### Nyhetene den 19. og 20. juli.

**Sicilia:** Motstanden holder på å bryte sammen i det vestre og det sentrale avsnitt av fronten, hvor amerikanerne fortsetter sin framrykning. Det er mange tegn på mytteri blandt de italienske soldater under tyske offiserer. Hundreder overgir seg av gangen. Det viktige veiknutepunkt Caltanissetta innc i landet er inntatt av amerikanerne. Kanadierne møter kraftig motstand på det sentrale avsnitt, men fortsetter framrykkingen. Det er innledet et dobbeltangrep mot Enna midt inne i landet. Kanadierne rykker fram fra Piazza Armerina og amerikanerne fra Caltanissetta. Aksetroppene gjør fortvilte forsøk på å redde Catania. Fortropper av 8. brit. arme står nå 4 km. fra byen. En fjerde italiensk general er tatt tilfange. Catania er igjen bombet og Randazzo er bombet i dagslys. 9 fiendtlige fly ble skutt ned mot tap av 4 egne.

**Italia:** 500 all. bombefly bombet igår Rom. Skiftetomtene i Littoria og San Lorenzo ble truffet og meget rullende materiell ble ødelagt. På flyplassene ble maskiner og hangarer satt i brann. Cabanelli-stålverket samt en kjemisk fabrikk fikk treffere. Angrepet ble gjennomført i fullt dagslys og det ble brukt bare særlig trenede flygere, som hadde fått ordre til å spare kulturminnesmerker og Vatikanet. De all. fly møtte bare ubetydelig



motstand av fly og antiluftskjuts, og bare 5 fly gikk tapt. Folk i Rom søker tilflukt til Vatikanets nærhet idet de stoler på at dette vil bli spart. Times skriver i anledning av tyskernes påstander om at kirker og kulturminnesmerker er bombet, at ingen som har sin fornuft i behold ville sette unge menns liv på spill for å ødelegge kulturminnesmerker.

**Russland:** Russerne rykker fram mot Orel fra tre kanter, og har tatt Ilirskoe 11 km. nord for jernbanen Orel - Brjansk. De har tatt Trosna, som ligger på hovedveien til Orel sydfra. De tropper som rykker fram fra syd har brutt gjennom tyskernes vinterlinjer og står nå 60 km. fra Orel. Russerne truer også Khotynez som ligger 15 km. vest for Orel. Den tyske overkommando setter tanks og infanteri inn i slaget i stadig større mengder til tross for at de trues av å bli innesluttet i søkken ved Orel. Russerne har tatt flere nye bebodde steder foruten de 130 som det meldtes om igår.

**Tyskland:** Det tyske folk interesserer seg mere for krigen på Østfronten enn for slaget om Sicilia, som blir betraktet som et rent italiensk spørsmål. Dette er meget forståelig når man vet at 75% av den tyske hær er bundet i et stort defensivt slag på Østfronten. Det kan ha interesse i denne forbindelse å se på fordelingen av de tyske styrker rundt om. Man regner deres totale styrke til 260 divisjoner. Av dem er 190 bundet i øst og 40 i vest. Når man dertil regner de tyske forlegninger i de andre besatte områder, får man et tydelig bilde av hvilke reserver tyskerne kan rå over. - Etter de allierte bombeangrep mot Ruhr er produksjonen av stålbarrer nå bare 65% av produksjonsevnen, mot 85% ved årets begynnelse.

**Polen:** Etter ordre fra Direktoratet for sivil motstand har polske patrioter brent tyskernes oppgaver over det korn som hvert distrikt skulle levere. Likeledes er 6 tyske embetsmenn henrettet. - Ifølge svenske meldinger er 20 italienske arbeidere ved Leunafabrikken for syntetisk gummi, skutt fordi de forlangte å bli sendt tilbake til Italia.

**Det fjerne Østen:** I det sydvestre Stillehav har Liberatorbombe-fly foretatt et stort angrep mot Macassar på Celebes. Angrepet varte i 5 timer.

**Norge:** Den beryktede angiver Adolf Kirsebom jr., som før har gjort seg bemerket ved sine grusomme behandling av politiske fanger, har nylig fått arrestert 25 nordmenn i Løten. Det gikk til på følgende måte som viser hvor simpel nazistenes arbeidsmetode er. En nazist fra Trysil, Bjarne Sætre, ble ansatt som handelsbetjent i Løten. Han spanderte brennevin og tobakk på befolkningen, og forsto å gjøre seg populær. En dag arrangerte han en fest, hvor bl.a. en venn av ham, "ingeniør Möller", alias Kirsebom junior, deltok. Da Sætre og Kirsebom hadde skjenket karene godt og stemningen var høy, ytret en av dem at nå kunne det være festelig å høre London. "Det kunne vel bli en råd med det", mente en av deltagerne og hele selskapet dro til et sted hvor de hadde radio. Ikke lenge ette ble alle sammen arrestert.

**Invasjon i Norge?** Nya Dagligt Allehanda skriver at de allierte nå har 10000 mann på Island som man kan være overbevist om har sin øyne rettet mot Norge. Siden invasjonen av Norge og Danmark har Sverige aldri hatt en farligere stilling enn nå. Aftontidningen sier at general Eisenhowers advarsel til det franske folk tyder på at det en annen operasjon vil følge etter i nær framtid. Göteborgsposten uttaler i en artikkel at troppene på Island og i Storbritania sikkert ikke vil sitte passive mens det kjempes hardt på Sicilia. Meget tyder på at tyskerne venter en invasjon i Norge. Alle norske kyst- og grensedistrikter er blitt hermetisk lukket av frykt for sabotører. Post- og telefonsensuren er skjerpet. T.T. melder at påstanden om at Falkenhorsts proklamasjon til de tyske tropper skulle være et falskaneri vinner liten tiltro i Oslo. Ordlyden sammen med en rekke andre omstendigheter tyder på at proklamasjonen er autentisk. 25-30 soldater er skutt for forsøk på desertering.

**LAKSEN SOM FORSVANT.** Overlegen ved et av fylkessykehusene på Østlandet har hvert år pleiet å spandere laks på sine pasienter St.Hansaften, og også i år klarte han med et svare brev å få tak i laks til sin pasienter. N.S. på stedet fikk imidlertid rede på forholdet, og da det passet seg slik at de skulle ha en privat forrederfest samme aften, rekvirert de lik godt all laksen som var tiltenkt sykehusets pasienter.

AVISEN ER IKKE BARE SKREVET FOR DEG. SEND DEN VIDERE

Nyhete 25/7 -43.

**Sicilia:** Oprensningen i det vestlige hjørne av landet fortsetter, og byen Trapani er inntatt. Amerikanerne har tatt stort bytte, således 50 000 fanger og 200 kanoner. På nordkysten er Termini, som ligger ca. 70 km. ø. for Palermo, inntatt. Tyske styrker yder fremdeles kraftig motstand ved Catania. De er påført store tap. Lette brit. sjøstridskrefter har bombardert Taormina, 50 km. n. for Catania. Det meldes at tyskerne nu evakuerer sitt flypersonell fra Syd-Italia. Dette settes i forbindelse med meldingen om at tyskerne skal ha forlangt at hele Syd-Italia skal opgies, og en forsvarslinje bygges ved elven Po i nord. - All. flystyrker bombet igår havner og jernbanemål i Italia. Br. Lancasterfly på hjemvei fra Nord-Afrika til England bombet Livorno på vestkysten av Italia. Ingen fly gikk tapt. Fredag natt blev Reggio Calabria en San Giovanni ved Messinastredet angrepet. 3 fiendtlige fly blev skutt ned mot 2 egne.

Vatikanringkasteren har anklaget de tyske og italienske telegrambyråer for å ha sendt ut feilaktige meldinger om de skader som blev gjort under bombeangrepet mot Roma. San Lorenzo-basilikaen og pave Pius IX.'s grav fikk bare små skader. Videre benektet kringkasteren at paven skulde ha sendt en protest til Roosevelt, og at han hadde nektet å motta De Forente Staters Charges d'affaires. "Paven er upartisk", sa kringkasteren og tilføyde: "Det hadde vært mulig å erklære Rom for åpen by, og vi kan bare beklage at det ikke er blitt gjort."

**Vesten:** Det britiske flyvåpen har foretatt det hittil største angrep under denne krigen, nemlig mot Hamburg. 2300 tonn bomber blev kastet over byen. Angrepet var meget konsentrert, og det blev gjort omfattende skader. Mål i Vest- og Nordvest-Tyskland blev også angrepet. 12 fly savnes efter alle disse angrep. -

**Norge:** Under det angrep som amerikanske bombe-fly foretok lørdag mot mål i Norge blev Trondheims ubåthavn og Nordisk Lettmetall's aluminiumsfabrikker på Herøya bombet. Fotografier som blev tatt, viser at det blev gjort betydelige skader på begge steder. Røkskyer stod flere steder tusen fot i været fra brennende oljetanker i Trondheim. Flyene møtte endel motstand fra luftskjuts og jagere. 1. amerikansk fly ble skutt ned. Et tredje angrep var planlagt, men flyene snudde om uten å kaste sine bomber, da målet var dekket av et tykt skydekke.

**Rusland:** Marskalk Stalin har sendt ut en dagsordre til hæren hvor han sier at tyskernes juli-offensiv er totalt mislykket. De er kastet tilbake til sine oprinnelige stillinger overalt, og noen steder lenger tilbake. Russerne rykker videre frem s. for Orel og har tatt en by ved jernbanen Orel-Kursk, ca. 40 km. s.ø. for Orel. I ø. står russerne nå bare 9 km. fra byen. - **Balkan:** Jugoslaverne har befriid flere nye steder og har hatt fremgang i Bosnia. Albanske friskarer kjemper nu fremgangsrikt mot italienerne. Greske sabotører har sprengt i luften et tog med 6 fullastede tankvogner.

Nyhete 26/7 -43.

**Italia:** Mussolini trådte igår tilbake. Efterat kong Victor Em. hadde innvilget hans avskjedsansøking, har han utnevnt marskalk Badoglio som Mussolinis etterfølger. Badoglio har, kort efter sin utnevning, utsendt en proklamasjon, hvori det bl.a. heter at hæren nu er ansvarlig for at det blir opprettholdt ro og orden i landet. I hele Italia er det innført portforbud fra solnedgang til grålysningen, og ansamlinger på mer enn 3 personer er forbudt. Videre er det bestemt at alle porter skal stå åpne døgnet rundt. Soldatene er bemyndiget til å skyte på alle dem som ikke følger denne forordning. I Roma var det igår store demonstrasjoner for paven, de varte i over 1/2 time. Det har vært andre meldinger om demonstrasjoner mot kongen, idet demonstrantene forlangte at han skulde gå sammen med de fascistiske ledere. Kong Victor Em. gav i 1923 Mussolini sitt samtykke i å avskaffe den grunnlov som han hadde sverget sin troskap til. Videre har det vært demonstrasjoner i Milano, hvor tyskerne skjöt med maskingeværer på demonstrantene. Det har vært blodige treninger mellom tyske og italienske soldater.

**Sicilia:** De allierte styrker fortsetter å øve press mot fienden i det n.ø. hjørne av øen. Amerikanerne fortsetter sin fremrykking langs nordkysten og står nu ø. for Termini. De har tatt 7000 fanger til, hvoriblandt



6 generaler og 1 admiral. Allierte fly angrep virkningsfullt sambandscentra i n.ø.- Sicilia. Milazzo på n.ø. kysten ble bombet. Vesten: Britiske bombefly gjennomførte inatt et kraftig angrep mot Essen. Vårforholdene var de beste, og fotografier viser at store skader ble gjort. 25 fly savnes.- Moscito bombefly angrep mål i Hamburg og Köln. I dagslys igår - få timer etter det foregående kraftige angrep - rettet tunge amerikanske bombefly på nytt et kraftig slag mot Hamburg. Angrepet innbefattet også mål i Rostock og Kiel samt en sjöflystasjon ved Östersjøen.

Russland: I Orelavsnittet rykket russerne igår frem fra 4 til 9 km. 30 beboende strøk ble erobret. En by ved jernbanen Orel-Kursk ble inntatt. Tyskerne ble påført svære tap, og deres forsvarsresultater står ikke på noen måte i forhold til de store mengder av reserver som de kaster inn i kampen. Det fjerne Østen: Det krigste angrep som har vært utført under krigen i Østen er blitt rettet av allierte bombefly mot japanernes støttepunkt ved Nunda på Ny Georgia. I angrepet deltok 200 bombefly og bare ett gikk tapt.

Nyhetene tirsdag 27/7-43.

London: Churchill holdt idag en tale i Underhuset, og han erklærte at Italia må overgi seg helt og holdent og ikke bare delvis. Det er ikke de alliertes hensikt å bringe kaos inn i Italia eller innføre gauleiter-system etter tysk mønster. Tyskerne ønsker selvsagt at Italia skal bli slagmark, for at krigens redsler derved lengst mulig skal kunne holdes borte fra Tysklands jord. Det blir italienernes sak om de vil la tyskerne få sin vilje i dette. I så tilfelle ville resultatet bare bli det, at Italia vil bli avsvidd fra ende til annen. For krigens gang som helhet eller for det endelige resultat ville det ikke få noen som helst betydning. Italia har en militær styrke som er omtrent en tiendedel av Tysklands, og det veier ikke tungt i vekt-skålen. Churchill uttalte videre at ennå er Tysklands nasjonale kraft impo-nerende. Tross de svekkelser tyskerne er påført under de tre russiske felttog, står Hitler ennå over mer enn 300 divisjoner, hvorav 3/4 er mobile styrker. Dertil kommer de styrker som vasallstatene stiller til disposition. Tyskland står dessuten over alle Europas resurser, som de kan utnytte til eget bruk. Det er denne krigsmaskine, som ligger over Europa som en mare, vi har satt oss til mål å knuse, sa Churchill til slutt.

Italia: Italienerne fortsetter å feire Mussolinis fall, og det meldes om nye demonstrasjoner. En kjent Milanoavis skriver: Vi journalister arbeider nu med begeistring, men det er en vanskelig oppgave å lage en avis når man i 20 år har vært diktert av pressedepartementet. Den ledende Torinoavis Stampa offentliggjør en proklamasjon, utferdiget av 5 antifasc. partier. Der heter det: Det fryktelige mareritt er endelig slutt. Kongen og Badoglio fordømmes som Mussolinis medansvarlige, og alle borgere oppfordres til å frigjøre sig fra det åk som fascismen legger på den. Mussolinis avis, Popolo d'Italia, er forbudt, dens kontorer ransakt og ramponert av demonstranter, M's målsmann, Gayda, er avsatt.- Times' korrespondent i Istanbul skriver: I Tyrkiet ventet man at Rumænien, Ungarn og Bulgarien snart kommer til å meddele Tyskland at de må følge Italias eksempel.

Sicilia: Den all. fremgang fortsetter. Under et nytt forsøk på å undsette Sicilia med fly blev 21 store Junker transportfly og 8 andre skutt ned.

Tyskland: Hamburg blev inatt angrepet av Moscito bombefly. Det var det 5. angrep på 48 timer. Igår blev foruten Hamburg også Hannover, Wesermünde og Wilhelmshafen angrepet av amerikanske bombefly. Likeledes er Nord-Frankrike Belgia og Holland bombet. 23 bombefly og 4 jagerfly savnes fra alle disse angrep, 54 tyske fly ble skutt ned.

Russland: 70 steder til ved Orel er erobret. Russerne er gått frem 5-lokm. I dette avsnitt. Under kraftige tyske motangrep, som alle blev slått tilbake, blev 5000 tyskere drept. Tyskerne holder nu bare 2 stasjoner på jernbanen Kursk-Orel..

Polen: De massemyrderier som tyskerne har foretatt i Lublinområdet spres sig nu til andre distrikter og byer, bl.a. til Kharkov. I et distrikt har SS-troppene satt igang klappjakt på 10000 bønder og byfolk som hadde gjemt sig i skogene.

DU SKAL GI DENNE AVIS VIDERE, OG RASKT.

Nyhetene 28/7 og 29/7-43.

Italia: Det er meldt om demonstrasjoner rundt om i alle de store byene, og folk setter sig utover forbudet mot ansamlinger av mer enn tre personer. I Milano har folkemassene utvirket löslatelsen av et større antall politiske fanger. Demonstrasjonen er rettet mot tyskerne og fascismen og for freden. 5 partier har forlangt at Badoglio skal gjøre rede for sin politikk.- Om det Fascistiske Storråds siste møte lördag aften blir det meldt: Mussolini leste först opp Hitlers krav, som gikk ut på fölgende: 1) oppgivelse av Syd-Italia og tilbaketrekning av troppene til en forsvarslinje i Po-dalen, etter at landet först var rensert for matvarer samt berövetalt rullende jernbanemateriell. 2) Den italienske flöten skulde gå fra Spezia til Toulon. Ved avstemningen stemte bare 6 rådsmedlemmer for, mens 19 stemte mot. Etter hvert utspandt det sig utrolige sener i rådet. Medlemmene begynte å skjelle hverandre ut etter noter. Opposisjonen mot Mussolini blev ledet av grev Ciano, hvem Mussolini blev av sinne og med tårer i öinene skjelte ut for en arelös forreder.- Tidlig söndag morgen innleverte Mussolini sin avskjeds-ansökning.- Over Algier radio har general Eisenhower idag sendt et budskap til det italienske folk, hvor det bl.a. heter: Vi lykkönsker det italienske folk og kongehuset Savoyen med frigjörelsen fra fascismen, det störste hinder for freden. Det eneste hinder er nu de tyske angripere som ennå står på italiensk jord. Hvis dere med en gang slutter å hjelpe tyskerne, vil vi fri dere fra tyskerne og krigens redsler. Som dere har sett på Sicilia, blir vår behandling mild. Forutsatt at de ca. 80 000 allierte fanger blir utlevert og ikke fört til Tyskland, vil vi slippe de hundretusener av italienske fanger fri.

Den nye italienske regjering har utstedt en proklamasjon som inneholder 5 punkter, 1) samtlige politiske fanger skal frigis, 2) Tallrike medlemmer av det fascistiske parti er arrestert. 3) Senaten, Den lovgivende forsamling, Det store fascist- og korporasjonsråd er opplöst. 4) Nytt deputertkammer og fritt folkevalg vil bli opprettet 4 måneder etter krigen. 5) Inntil krigens slutt er det forbudt å danne noget nytt parti. Bare det rene italienske flagg er tillatt.- I sydöst-Europa er det sterk politisk uro. Den slovakiske innenriksminister Zanomack har flyktet fra landet. I Ungarn har regjeringen sittet sammen hele natten og dröftet den nye situasjon. Kong Boris av Bulgaria har sammenkalt sine rådgivere til konferanse.- Fra Spania meldes at Franco har sammenkalt det politiske generalråd av Falängen. Etter et regjeringsmöte er 10 000 politiske fanger frigitt. Franco har uttalt at det er intet iveien for en monarkisk forfatning i Spanien. Imidlertid står de ledende monarkister under strengt oppsyn.-

Sicilia: To kraftige fremstöt er igang mot tyskernes forsvarscentrum Nicosia. Kandierne rykker frem fra syd og har erobret Leonforte, 18 km. fra Nicosia. Amerikanske styrker har erobret Petralia, Polina, Ganji og Castel Buone. Den 8. britiske arme vedlikeholder presset mot Catania.

Vesten: Hamburg er angrepet for 6. gang på fire dögn. Angrepet var det störste som har vært foretatt hittil under krigen, idet det blev kastet nesten 3000 tonn bomber. Det var meget koncentrert, og fotografier som blev tatt viser at det blev gjort svære skader på ubåtverftene. Amerikanske flygende festninger har i dagslys angrepet jagerflyfabrikkene i Kassel og Orschelsleben. De blev mödt av nattjagere. Minst 60 av disse blev skutt ned. Videre blev mål i Frankrike, Belgia og Hölland angrepet. 24 allierte fly savnes fra alle disse operasjoner.

Russland: Russerne har erobret Stanovoy-Colodez, den nest siste jernbanestasjon på banen Kursk-Orel, 18 km. s.ö. for Orel. På de to andre av de 4 jernbanelinjer som förer til Orel, står russerne 16 km. fra byen. I nord möter de kraftig motstand, men har trent frem til 8 km. fra den viktige jernbane Orel-Brjansk og har den nu under artilleriild. All trafikk på denne bane er nu opphört. På Leningradfronten er det sterk artillerivirkosmhet. Tyskerne har satt inn "Tiger"-tanks i kampene. På Donetzfronten har russerne tatt tilbake to höyder.

Norge: Det blev for en tid siden foretatt massearrestasjoner av tyske ubåt-mannskaper på grunn av omfattende sabotasje. I Trondheimsfjorden blev en ubåt senket av sitt mannskap, og i nordnorske fjorder er flere blitt skadet. I Stavanger nektet mannskapene å dra på stökt. Flere dödsdommer er blitt avsagt.- En spesiell utsending fra Tyskland, gauleiter Spengler, er kommet



til Norge for å styrke moralen både hos de tyske tropper og de tyske civile. En hirdmann Helge Løken's hus på Eidsvoll er brent ned. Blandt de reddede ting er en kasse med røde nisseluer som Løken har røvet fra pikene på stedet. **Washington:** Det er reist tiltale for høiforræderi mot 9 amerikanere som krigsforræder fra tyske og italienske stasjoner. De vil bli stilt for amerikansk krigsrett så snart de kan bli anholdt.

#### Nyhetsene 30/7-43.

**Italia:** Det meldes fra Sveits at de italienske militære styrker i Milano har gjort nytteri. De nektet å løse skudd mot demonstrantene. Badoglio har avsatt øverstbefalende for hæren og innsatt general Roggiero, sjef for alpe-troppen, på dennes sted. På domkirkeplassen i Rom ble en demonstrerende folkemasse overrasket av militær med opplandede bajonetter. Det lyktes dem dog ikke å spre folkemengden. En statue av Mussolini ble revet ned og dradd gjennom gatene. Av meldinger fra det tyske nyhetsbyrå Transocean framgår det at generalstreiken i Milano ennå ikke er opphørt. Badoglio har ennå ikke holdt sitt løfte om å frigi alle politiske fanger. Det forlyder at tyskerne har besøkt byene Fiume og Trieste i bunnen av Adriaterhavet samt bemektiget seg 5 ubåter som lå på hamnen. Aftenbladet skriver at 10 000 italienske soldater i Tyskland mandag nektet å gå til arbeidet og forlangte å bli sendt tilbake til Italia. Eden uttalte i underhuset i dag at ingen freds-vilkår er tilbudt Italias regjering. På et spørsmål om Italia etter krigen vilde få tilbake alle sine besiddelser, svarte Eden: "Nei".

**Sicilia:** Amerikanerne og kanadierne har hatt ny fremgang i nord-Nicosia og Agira på Sicilia. De tropper som har inntatt Agira betyr en trussel mot Reggio, et viktig knutepunkt for tyskernes forsyninger. Allierte fly har bombet mål på Sicilia og i Italia. Under et tokt mot Sardinia møtte de angripende fly ingen motstand. Britiske flåtestyrker beskjøt i går en jernbanestasjon syd for Crotona. Skipene gikk inn til en avstand av 7 km. fra kysten uten å møte motstand. Generalmajor Tedder uttalte at de allierte flystyrker nå benytter samme taktikk som ved gjennombruddet ved El Alamein idet de først bryter kommunikasjoner bak fronten, dernest havner og skips-fart og for det 3. før troppene hjalp på slagmarken.

**Bulgaria:** I Sofia er støtningen fremdeles på grensen av revolusjon. Repre-sentanter for regjeringen krever diabolisk revisjon av politikken og for-drer at man skal følge Italias eksempel. Gestapo og de tyske tropper i byen har fått førstetegnninger, uten at det er lyktes dem å dempe uren.

**Ungarn:** Det forlyder at det skal være satt fem bestemte tyske krav i Buda-pest, og at ungarske tropper skal erstatte de italienske garnisoner på Bal-kan, idet disse blir trukket tilbake.

**Syd-Afrika:** De nettop avholdte valg ble en overveldende seier for general Smuts. Det har vært 107 mandater for sin politikk, som går ut på en kraftig fortsettelse av krigen mot akselmaktene. Motstanderne av krigen fikk 43 mand.

**Polen:** Britiske bombefly gjorde inatt det 7. angrep mot Hamburg på en uke. Over 2000 tonn bomber ble kastet. Flyene møtte kraftigere motstand enn før av antiluftskyts og jagerfly. 28 egne fly ble skutt ned mot 3 tyske jager.

**Russland:** Det går mot et nytt høydepunkt i slaget om Orel. Russerne trekker sine styrker sammen rundt byen, og tyskerne henter førstetegnninger fra andre deler av fronten. Hitler har gitt ordre til at byen skal holdes for en hver pris. Russerne står 15 km. fra Orel i syd, øst og nord. De rykker fram mot den siste stasjon på banen Kursk-Orel.

**Det fjerne Østen:** Allierte flåtestyrker har på ny hatt hellet med sig i de de har senket eller skadet 20 japanske forsyningskip.

**Norge:** Terboven er reist til Mosjøen for å utrede omstendighetene ved 2 tyskeres død. De ble funnet hengt i en skog. Nye sperrerasjoner er opprettet langs vestkysten, og det meldes om at tyskerne ser invasjonsspøkelser over alt. Således var det ved Engene ammunisjonsfabrikk i Sætre nått til den 16. juni uten alarm. Tyskerne syntes de så sabotører over alt, og det ble fyrt både mot imaginære skip, og bomberstokker som fløt i vannet.

DU SKAL SENDE AVISEN VIDERE STRAKS DU HAR LEST DEN. VÆR FORSIKTIG.

#### Nyhetsene 2/8-43.

**Sicilia:** 8. britiske arme har åpnet et stort angrep mot tyskernes hovedfor-svarslinje s. for Catania. Engelskmennene har utvidet sitt bruhode i en grad som må betegnes som et gjennombrudd. General Montgomery har sendt ut følgende dagsordre: "Vi skal nu kaste tyskerne ut fra Sicilia. Til strid med godt mot." Løngs nordkysten har amerikanerne rykket videre frem og inntatt tyskernes nøkkelstilling S. Stefano samt Mistretta, 15 km. lenger syd, hvor de tok 10 000 fanger. Av fangene var halvparten tyskere. All. flystyrker har foretatt vidstrakte bombetokter. Mål var Milazzo, Randazzo og Adrano. 13 aksefly ble skutt ned mot bare 1 all. Et kraftig bombeangrep er igjen blitt rettet mot Napoli av tunge am. bombefly. Hovedmålet var flyplassen Capo di Cino og jernbanestasjonen i havneområdet. All. flåtestyrker har bombardert Vibo Valentina på det it. fastland samt en jernbanebro på kystve-gen 35 km. nord for Vibo V.

**Italia:** Lørdag ble det over Alger radio sendt ut en alvorlig advarsel til den it. befolkning: I deres egen interesse, hold dere borte fra de fabrikker som arbeider for tyskerne. Meget snart vil den all. bombing av tyskkon-trollerte havner, fabrikker og anlegg bli gjenoptatt, og meget voldsommere enn før. Idag meldes det om masseutvandring fra de n. it. byer. I hundretusener forlater arbeiderne med sine familier byene. I en n. it. by skal det være kommet til sammenstøt mellom tyske og italienske soldater. Skudd ble løst. Brosjyrer og flyveblad sirkulerer, med oppfordring til italienerne om å redde sine lokomotiver og sitt rullende materiell fra å falle i tyskernes hender, samt oppfordring til hæren om ikke å støtte Badoglio. Likeledes oppfor-dres flåtemannskapene til å være på vakt mot tyske forsøk på å bemektige sig flåten. Journale d'Italia skriver idag: "Dette er de militære autoritet-ers besøkelsestid. Men deres autoritet er strengt begrenset til den tid det tar Bad. å få slutt på krigen på en ærefull og verdig måte og å hindre borgerkrig i landet".

**Balkan:** Tyskerne forsøker å avvepne de it. styrker på Orets. Øverstkomman-døren for de all. styrker i Midt-Østen har over Kairo radio sendt dette opprop til civilbefolkningen på Kreta: "Om it. gjør motstand mot tyskerne, så hindre dem ikke. Det tyskerne som nu er de virkelige fiender. Foreta ingen alminnelig reising for vi går iland. Da vil det bli gitt dere klare instruksjoner." 3 italienske divisjoner har begitt sig på marsj til Italia.

**Rumania:** 200 Liberator bombefly har angrepet Ploesti, det viktigste av de rumenske oljecentra, og som man regner forsyner Hitler med 1/3 av hans ol-jebehov. Angrepet ble gjennomført fra tildels meget lav høyde og var av stor virkning. Det ble gjort svære skader på kjølehus, raffinerier og des-tilleringsanlegg. Flyene møtte meget sterk motstand av såvel jagerer som av luftskyts. Over 50 fiendtlige jagerer ble skutt ned. 20 Liberators blev skutt ned over målet, mens flere ikke er vendt tilbake. Flyene måtte gjennom-føre en flyvning på over 4 000 km. på dette toktet.

**Russland:** Russerne har brutt gjennom tyskernes annen forsvarslinje n. for Orel, i en bredde av 25 km. De har også hatt fremgang syd for byen. I Donetz-bassenget har russerne slått tilbake kraftige tyske angrep.

**Vesten:** Lørdag angrep en stor styrke all. bombefly, eskortert av 550 jager-fly, hvoriblandt en norsk squadron, mål i Nord-Frankrike med stor virkning. Av de 3 tyske fly som ble skutt ned, blev en skutt ned av en norsk flyver. Igår ble flyplasser ved Mereville og St. Domere angrepet.

Det blev torsdag gitt ordre om alminnelig evakuering av Hamburg. Av de 10 000 danske havnearbeidere i Hamburg er nu 5000 kommet tilbake til Dan-mark. De forteller at Hamburg ikke lenger eksisterer som organisert bysam-fund. Deres pass blev således ikke kontrollert, og de kunde reise ut av byen uten videre. All administrasjon var preget av kaos.

**Norge:** Fra bombeangrepet mot Trondheim meldes gjennom "Jämtlands Tidning" at det omkom over 800 tyskere og andre utlendinger, vesentlig dansker og polakker. Av de drepte tyskere var en stor del officerer. Höyst 10 nord-menn omkom. Det blev gjort svære skader i havneområdet. 1 stor ubåt, 2 skip på henh. vis 1500 og 5000 tonn blev senket. 7 verksteder blev ødelagt. Vinmonopolets nye bygning, som tyskerne har tatt, brendte i 2 dager etter angrepet. Fra angrepet mot Maröya berettes: Flyene som kom først, la et tåkebelte rundt anleggene for å markere målet. Bombeflyene møtte ikke